

Petriina Pelto-Piri

LASTEN KESKINÄINEN KIUUSAAMINEN POMARKUN
PÄIVÄHOIDOSSA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2013

LASTEN KESKINÄINEN KIUUSAAMINEN POMARKUN PÄIVÄHOIDOSSA

Pelto-Piri, Petriina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Marraskuu 2013
Ohjaaja: Frigren, Kirsi-Leena
Sivumäärä: 61
Liitteitä: 3

Asiasanat: kiusaaminen, päivähoito, kasvatuskumppanuus, lapsen itsetunnon kehittyminen

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Pomarkun päivähoiton työntekijöiden ja Pomarkun päivähoitossa olevien lasten huoltajien näkemyksiä lasten keskinäisestä kiusaamisesta, sen ilmenemismuodoista, siihen puuttumisesta ja sen ehkäisemisestä. Tutkimuksessa arvioitiin myös päivähoiton onnistumista turvallisen ilmapiirin luomisessa, lapsen itsetunnon kohottamisessa, tapa- ja moraalikasvatuksessa sekä tiettyjen kasvatuskumppanuuteen liittyvien päivähoiton arvojen toteuttamisessa. Pomarkun päivähoitotoimintaan kuuluu päiväkotitoiminta, ryhmäperhepäivähoito ja perhepäivähoito. Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti aiheen tärkeys ja ajankohtaisuus.

Tutkimuksessa käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Menetelmänä toimi kyselytutkimus, jossa samat asiat kartoitettiin eri kohde-ryhmiltä käyttäen kuitenkin erilaisia lomakkeita. Huoltajien kyselystä tehtiin lapsikohtainen ja strukturoitu, työntekijöiden kyselylomakkeessa käytettiin avoimia kysymyksiä.

Pomarkun päivähoiton työntekijöiden ja päivähoitossa olevien lasten huoltajien mielestä aihe oli hyvin ajankohtainen ja tärkeä. Vastauksista ilmeni, että kiusaamista on jonkin verran, se halutaan rehellisesti tuoda esille ja siihen myös puututaan. Kyselyyn vastanneiden näkemysten mukaan päiväkodissa koetaan tapahtuvan jonkin verran enemmän kiusaamista kuin perhepäivähoitossa. Päivähoitossa kiusaaminen on pääosin psyykkistä, kuten nimittelyä, syrjimistä ja leikeistä pois jättämistä. Fyysisistä kiusaamismuodoista nousi esille töniminen. Huoltajien mielestä kiusaamisen puututaan vähintään hyvin. Päivähoiton työntekijöiden avovastauksista ilmeni sama mielipide. Päivähoiton työntekijät esittävät ehkäisykeinoina varhaista puuttumista, keskustelua, sovittelua, anteeksi pyytämistä ja pieniä jäähyrangaistuksia. Turvallisen ilmapiirin luominen, lapsen itsetunnon tukeminen, tapa- ja moraalikasvatuksen opettaminen sekä varhaiskasvatuksen arvojen toteuttaminen onnistuu tutkimuksen mukaan hyvin. Vastausten laajuus, laatu ja sisältö osoittivat, että työntekijät ovat hyvin ammatillisia ja arvostavat hoidossaan olevien lasten perheitä sekä työtään kokonaisuudessaan.

Tutkimustulosten pohjalta ehdotetaan Pomarkun päivähoiton kehittämiseksi tiedonkulun parantamista sekä päivähoiton työntekijöiden ammatillista tukemista. Päiväkodin vanhempainiltojen aiheeksi tulisi toistuvasti ottaa keskustelua lasten keskinäisestä kiusaamisesta ja vastaavanlaisia tilaisuuksia mahdollistaa kunnan toimesta myös perhepäivähoitossa.

BULLYING AMONG DAYCARE AGED CHILDREN IN POMARKKU DAYCARE

Pelto-Piri, Petriina

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

November 2013

Supervisor: Frigren, Kirsi-Leena

Number of pages: 61

Appendices: 3

Keywords: bullying, daycare, promoting the well-being of children, strengthening a child's self-esteem

The purpose of this thesis was to research Pomarkku childcare staff and parents opinions about bullying among daycare aged children. The different forms of bullying and how to take action to prevent it were also part of the study. This study also evaluated how daycares have succeeded in: creating a safe atmosphere for children, increasing children's self-esteem, behavior and moral education, partnership between parents and staff and teaching and enforcing values.

Research methods used were both qualitative and quantitative. A questionnaire was used asking similar questions but the form was different depending on the target groups. Parents were questioned about each child with a structured form and staff was questioned using an open question form.

Results of the study show that there is some bullying. Bullying was mainly psychological, such as name calling and excluding children from playing. Physical type of bullying was mainly pushing. According to the staff and parents, bullying has been confronted quite well and the staff uses many different techniques to prevent bullying from occurring.

The discussion of the thesis suggests developing the flow of the information in Pomarkku daycare. It's also important to contribute daycare staff profession. Bullying should be repeatedly taken under the conversation in parents' evening and comparable gathering should be order also to the family daycare.

.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	LASTEN KESKINÄINEN KIUSAAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA.....	6
2.1	Lasten keskinäisen kiusaamisen muodot ja niiden tunnistaminen.....	7
2.2	Lasten keskinäisen kiusaamisen syyt ja seuraukset	9
2.3	Lasten keskinäisen kiusaamisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen	10
3	AIKUINEN LAPSEN ITSETUNNON KEHITTÄMISEN TUKENA.....	13
3.1	Tapa- ja moraalikasvatus	14
3.2	Vertaissuhteet ja niiden tukeminen	15
3.3	Aikuisen rooli lasten leikeissä	17
4	KASVATUSKUMPPANUUS VARHAISKASVATUKSESSA	18
5	VARHAISKASVATUS POMARKUN PÄIVÄHOIDOSSA.....	20
5.1	Pomarkun varhaiskasvatuksen toteuttaminen	21
5.2	Pomarkun varhaiskasvatuksen sisältö.....	21
5.3	Pomarkun päivähoiton arvot	22
5.4	Kasvatuskumppanuus Pomarkun päivähoitossa	23
5.5	Pomarkun päivähoiton laatu ja toiminnan kehittäminen.....	24
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
6.1	Tutkimuksen tavoite.....	26
6.2	Tutkimustulosten käsittely	28
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET JA NIIDEN ANALYYSINTI	28
7.1	Huoltajien näkemykset lasten keskinäisestä kiusaamisesta Pomarkun päivähoitossa.....	29
7.2	Päivähoiton työntekijöiden näkemykset lasten keskinäisestä kiusaamisesta Pomarkun päivähoitossa	39
7.3	Päivähoiton työntekijöiden ja lasten huoltajien näkemysten vertailua lasten keskinäisestä kiusaamisesta Pomarkun päivähoitossa.....	51
8	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	53
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	55
	LÄHTEET.....	60
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on lasten keskinäinen kiusaaminen Pomarkun päivähoitossa. Kiinnostukseni lähteä tutkimaan lasten keskinäistä kiusaamista syntyi omalla harjoittelujaksollani päiväkodissa. Siellä havaitsin, että lasten keskinäistä kiusaamista esiintyy enemmän kuin odotin.

Kiusaaminen sekä siihen liittyvät syyt ja seuraukset puhuttavat nykyään paljon. Koulu- ja työpaikkakiusaamisen ohella on alettu puhua myös päiväkotikiusaamisesta. Kiusaaminen on noussut keskeiseksi aiheeksi myös mediassa. Terveystieteiden tutkimuskeskus haluaa puuttua kiusaamiseen lastenneuvola- ja kouluterveydenhuollon ohjelmien sisällöissä. (Mäki, Wikström, Hakulinen-Viitanen & Laatikainen 2011.) Hoito- sekä sivistystoimen henkilöstölle tarjotaan enenevässä määrin aiheeseen liittyvää koulutusta ja erilaisia varhaisen puuttumisen toimintamalleja. Myös kouluterveyskyselyissä ja työhyvinvoinnin kartoituksissa kiusaaminen on yksi keskeinen kokonaisuus. (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut 2013.)

Kiusaaminen tuntuu liittyvän ihmisen jokaiseen elämänvaiheeseen päiväkotikäisen arjesta työelämään saakka. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että kiusaamiseen puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kiusaamisen juuret johtavat jo aivan varhaiseen lapsuuteen ja siksi onkin tärkeää pyrkiä ehkäisemään mahdollinen kiusaaminen. Pienten lasten parissa työskentelevien ja lasten huoltajien tulisikin olla tietoisia kiusaamisesta ja tehokkaasta kiusaamisen ehkäisystä. Kiusaamisen ehkäisyssä tärkein rooli on aikuisella, joka opettaa lapselle käyttäytymismalleja ja arvoja, joiden avulla lapsi oppii elämässään kunnioittamaan toisia. Sen avulla voidaan vaikuttaa suuresti lasten hyvinvointiin sekä päivähoitossa että myöhemmin koulussa ja työelämässä.

Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena on selvittää, tapahtuuko Pomarkun päivähoitossa lasten keskinäistä kiusaamista, miten se ilmenee päivähoiton arjessa, miten siihen puututaan ja miten sitä voitaisiin ehkäistä. Lisäksi tutkimuksessa arvioidaan monia muita kiusaamiseen ja varhaiskasvatukseen liittyviä tekijöitä kuten päivähoiton onnistumista lapsen itsetunnon kohottamisessa, tapa- ja moraalikasvatuksessa

sekä tiettyjen päivähoidon arvojen toteutumista kasvatuskumppanuudessa. Tutkimusympäristönä ovat päiväkotit ja perhepäivähoito. Tutkimus on kyselytutkimus, jossa vertaillaan lasten huoltajien ja päivähoidon työntekijöiden näkemyksiä kiusaamisesta erikseen päiväkodissa ja perhepäivähoitossa. Valitsin tutkimuskohteeksi synnyinkotikuntani päivähoidon, koska siihen liittyvät kaikki lapsuuden aikaiset positiiviset päiväkotimuistoni.

2 LASTEN KESKINÄINEN KIUSAAMINEN PÄIVÄHOIDOSSA

Kiusaamista ei ole aina helppo määritellä, koska se voi tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Owelus (1973) määrittelee kiusaamisen seuraavasti: ”Henkilö on kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta”. Negatiivisten tekojen, oikeastaan minkä tahansa haitan, harmin tai pahan mielen tarkoituksellisen aiheuttaminen, toistuvasti, tahallisesti kohdistamalla se puolustuskyvyttömään henkilöön voidaan katsoa siis olevan tunnusomaista kiusaamista. Joskus kuitenkin yksittäinen hyökkäyskin voi aiheuttaa uhrissa pelkoa joutua myöhemmin kiusatuksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 4.) Keskeisintä kiusaamisessa on kuitenkin osapuolten epätasaväkisyys: kiusaaja on jollain lailla kiusattua vahvempi. Tämä epätasaväkisyys voi perustua ikään, asemaan ryhmässä, fyysiseen voimaan, tukijoukkoihin tai muihin ominaisuuksiin. Olennaista on se, että kiusaajalla on voimaa ja valtaa, jonka avulla hän saa yliotteen kiusatusta. Kiusaaminen on voiman ja vallan väärinkäyttöä. (Salmivalli 2010, 12.)

Pienten lasten kanssa työskennellessä on kuitenkin huomioitava, milloin lapsen kielteinen toiminta on tietoista ja tarkoituksellista, sillä on vaikeaa arvioida, milloin lapset tiedostavat heidän toimintansa vahingoittavan ja loukkaavan toista. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 4.)

2.1 Lasten keskinäisen kiusaamisen muodot ja niiden tunnistaminen

Kiusaaminen voi saada monia muotoja. Höistadin (2003) jaottelun mukaan kiusaaminen jaetaan sanalliseen, fyysiseen ja psyykkiseen kiusaamiseen. Sanallisella kiusaamisella tarkoitetaan muun muassa nimittelyä, hännäämistä ja haukkumista. Fyysiseen kiusaamiseen lukeutuvat potkiminen, töniminen ja lyöminen. Psyykkisessä kiusaamisessa esimerkiksi kiusattu suljetaan porukan ulkopuolelle, uhkaillaan, kiristetään ja hänestä levitetään ilkeitä juttuja. (Repo 2013, 74–75.) Psyykkistä kiusaamista kutsutaan myös relationaaliseksi tai sosiaaliseksi aggressioksi, jossa kiusaaminen kohdistuu toisen kaverisuhteiden sotkemiseen ja pilaamiseen tavoitteenaan pilata uhrin ihmis- ja kaverisuhteet. Ajan myötä uhri eristetään ja suljetaan pois yhteisöstä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 19.) Kiusaaminen voi silti myös kohdistua omaisuuden rikkomiseen ja varastamiseen sekä sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan haitaan ja mielipahan aiheuttamiseen. On kuitenkin huomioitava, että tekojen muoto ei koskaan ratkaise sitä, onko kysymys kiusaamisesta vai ei. Ratkaisevinta on tekojen systemaattisuus ja toistuvuus. Usein kiusatuksi joutuvaa lasta kiusataan pitkän ajan kuluessa monin eri tavoin. (Salmivalli 2010, 14.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemän hankkeen Kiusaavatko pienetkin lapset? -selvityksessä lapsia, päiväkodin henkilökuntaa ja vanhempia pyydettiin kertomaan erilaisia tapauksia lasten keskinäisestä kiusaamisesta. Kun lapsia pyydettiin kertomaan, mikä heidän mielestään on kiusaamista, he nimesivät usein erilaisia fyysisen hyökkäyksen muotoja sekä sanallisen vallankäytön. Lapset kokivat pahan mielen aiheutuneen usein siitä, etteivät saa olla mukana leikissä tai he kokevat jäävänsä yksin ilman leikkikaveria. Selvityksessä kävi myös ilmi erilaisia tapauksia, joissa kyseessä voi olla manipulointi. Lapset pyrkivät määrittelemään toistensa sosiaalisia suhteita, ja uhkailivat mahdollisuudella olla lähettämättä kutsua syntymäpäiville. Syntymäpäiville kutsumatta jättäminen saattoi olla myös kosto jostakin, mitä toinen on tehnyt. Oli myös tavallista, että lapset uhkailivat ystävyysloppumisella jos tämä ei tee niin kuin toinen haluaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 5–6.)

Suurinta osaa kiusaamisesta on vaikea saada selville, koska se tapahtuu joko niin taitavasti, että vain uhri tietää siitä tai salassa. Vaikeaksi asian tekee myös se, jos uhri ei kerro kiusaamisesta kenellekään. Kiusaamisesta ei kerrota, sillä kiusatut pelkäävät kiusaamisen pahenevan tai sitä hävetään liikaa. (Höistad 2003, 101.)

Jotta kiusaamiseen voidaan puuttua oikein ja tilanteen vaatimalla tavalla, on kiusaaminen huomattava ja tunnistettava oikealla tavalla. Päiväkodissa tapahtuvan kiusaamisen huomaaminen on helpompaa kuin koulukiusaamisen. ”Kouluikäisten lasten kiusaamiseen puuttumisessa on ongelmaksi muodostunut se, että opettajan on hyvin vaikea huomata epäsuoraa kiusaamista, ja oppilaat kertovat siitä vain harvoin opettajalle.” Päiväkodissa pienet lapset haluavat kertoa asioitaan mielellään aikuiselle. Tästä syystä lapsia tulisikin rohkaista avoimeen puhumiseen ja aikuisen tulee olla läsnä. On siis tärkeää, että aikuinen luo alusta asti päiväkotiryhmään sellaisen ilmapiirin, jossa lapsi uskaltaa ja haluaa luottamuksellisesti kertoa asioistaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 18.)

Päiväkodin henkilökunnan tulee yhdessä pohtia kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelmassa millaisia menetelmiä käyttää huomatakseen ja tunnistakseen kiusaamisen ryhmässään. Kiusaamisen eri muodot on helpompi tunnistaa, kun arvokeskustelujen jälkeen henkilökunnan tietoisuus kiusaamisesta sekä siihen liittyvästä ilmiöstä kasvaa. Tämän avulla päiväkodin henkilökunta huomaa paremmin tapahtuuko kiusaamista omassa ryhmässä tai onko mahdollisia riskejä, että kiusaamista voisi alkaa tapahtua. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 18.)

Jotta kiusaamisen voisi ajoissa tunnistaa, tulisi lasten leikkejä havainnoida sekä sisällä että ulkona. Lasten kanssa tulisi keskustella kiusaamisesta ja heitä tulisi rohkaista kertomaan jos sellaista tapahtuu. Vanhempien kanssa olisi hyvä käydä keskustelua kiusaamisesta ja rohkaista ottamaan yhteyttä tarvittaessa asian tiimoilta. On myös tärkeää tarkkailla ja tutkia lähemmin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja vaikka dokumentoida havainnot keskinäisestä toiminnasta. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 18–19.)

2.2 Lasten keskinäisen kiusaamisen syyt ja seuraukset

Kiusaaminen liittyy usein hauskanpitoon. Huvittavat jutut ja tapahtumat sekä kiusatun häpeällinen tilanne tuottavat hauskuutta ja yhdistävät kiusaajia keskenään. Hauskanpito tiivistää kiusaajien porukkaa ja samalla mitätöi kiusaamisen vakavuutta. (Hamarus 2008, 32.)

Kiusaaminen kytkeytyy tiettyihin avaintekijöihin: ryhmäpaineeseen, kateuteen, valtaan, pelkoon sekä psykologisiin projektioihin. Harvemmin tapahtuu kiusaamistilanteita, jossa kiusaaja olisi täysin yksin. Ryhmän paine, osin kiusaajan taholta ja osin jäsenten välillä, on hyvin vahvaa. Tämän seurauksena moni voi tulla pakotetuksi toimimaan tavalla, jolla ei toimisi koskaan muulloin eikä yksin. Aina on myös mukana muutama, jotka kannustavat, aktiivisesti tai passiivisesti, kiusaajaa kiusaamaan. Kiusaaja voi saada teoilleen myös hiljaisen hyväksynnän. Tällöin kukaan ei asetu vastustamaan kiusaajaa, jolloin kiusaajan on helppo päätellä saavansa kaikkien tuen teolleen. Osa kiusaamisesta tuntuu kumpuavan myös kateudesta. On todella yleistä, että tulemme kateellisiksi niille, joilla on joku kyky jota emme itse hallitse, tai jokin esine, jota emme itse omista. Usein kateus muuttuu kiusaamiseksi, mustamaalaamiseksi ja vähättelyksi. (Höistad 2003, 64–69.)

Vallanhalu on kiusaajan hallitsevin piirre. Kiusaaja saa otteen omasta aggressiostaan kiusaamalla muita. ”Kiusaajalla on tarve hallita muita ja hän tekee sen oman valtansa kautta.”. Tällainen vallanpitäjä saavuttaa tehokkaasti tavoitteensa pelon kautta. Kiusaaja joutuu jatkuvasti pelkäämään maineensa menettämistä, jolloin kiusaajan on pidettävä vallastansa kiinni. Valta on usein oman voimattomuuden kompensoimista, jolloin omaa identiteettiä etsiessä pyritään ”tulemaan joksikin”. (Höistad 2003, 64.)

Kiusaaminen kytkeytyy myös pelkoon tulevansa itse kiusatuksi. Harvoin kuulee, että joku alkaisi oma-aloitteisesti kiusata kaveriaan. Johtajan kanssa on oltava hyvät välit ja hänen kanssaan toimiminen auttaa siihen, ettei itseä kiusata. Me ihmiset pelkäämme kaikkein eniten sitä, että joudumme porukan ulkopuolelle. Vaikka ei itse tahtoisi-kaan kiusata, tällainen pelko voi saada meidät tekemään sellaista, mikä ei muuten tulisi mieleemmekään. (Höistad 2003, 66.)

Projektiolla tarkoitetaan sitä, että kiusaaja hankkii kohteen, johon voi purkaa omaa vihaansa. Kiusaamisen uhri saattaa herättää kiusaajassa piilevän aggression, vaikka aggressio onkin kiusaajan oma. Uhriin kohdistuva viha johtuu siis harvoin uhrista itsestään. Kiusaaja pyrkii löytämään jonkin kanavan, jonka kautta pystyy purkamaan omaa vihaansa, pahaa oloaan ja kaikkea, mitä kantaa sisällään. (Höistad 2003, 72.)

Kiusaamisen välittömiä seurauksia ovat muun muassa kiusattujen lasten kokema pelko tulla päivähoitoon sekä erilaiset psykosomaattiset oireet. Kiusattujen on myös todettu olevan muita lapsia ahdistuneempia. (An Education & Child Development Site For Parents www-sivut 2013.) Jos kiusaaminen saadaan kitkettyä jo päivähoidossa pois, kiusaaminen ei välttämättä siirry alakouluun. Tällöin kiusaamisesta ei ehkä jää niin paljoa traumoja loppuelämälle. Jos kiusaaminen jatkuu alakouluun asti, kiusaamisen vaikutukset muuttuvat ratkaisevasti. Tällöin kiusaaminen voi aiheuttaa myöhempiä ihmissuhdevaikeuksia. Onkin siis tärkeää, että kiusaaminen saadaan kuriin ihan päivähoitokäisestä asti. (Salmivalli 1998, 113.)

2.3 Lasten keskinäisen kiusaamisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen

Kiusaamisen ehkäiseminen on tärkeää päivähoidossa. Kiusaamisen on todettu olevan suuri riskitekijä lapsen terveelle kasvulle ja kehitykselle. Erilaisia ehkäisyn keinoja ovat muun muassa turvallisen ilmapiirin sekä luottamuksen luominen, yksilön ominaisuuksien arvostaminen yhteisössä, sosiaaliset ja emotionaaliset taidot, osallisuus sekä lasten välisiin suhteisiin vaikuttaminen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 22.)

Turvallisen ilmapiirin luomisen lähtökohtana ovat aikuisten väliset suhteet työyhteisössä sekä tapa, jolla aikuiset kohtaavat toisensa aikuisyhteisössä. Aikuisen asenne kollegojaan ja lapsia kohtaan kertoo ryhmässä vallitsevista normeista ja arvoista. Turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri on edellytyksenä sille, että päivähoitoryhmässä voi olla positiivista yhteistoimintaa. Jokaisen lapsen tulee tuntee olonsa arvostetuksi ja kunnioitetuksi sekä luottaa siihen, että aikuinen auttaa ja on läsnä. Päivähoidon työntekijöiden tehtävänä on määrittää ryhmän yhteistoiminnan luonne, mikä on hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Lasten tulee luottaa siihen, että aikuinen siis

kantaa vastuun toiminnasta ryhmässä. Ryhmä, jossa esiintyy paljon kiusaamista ja loukkaavaa käytöstä, on turvaton kaikille. ”Lapselle käy ajan mittaan raskaaksi ja tuhoavaksi, jos hänellä on niin paljon valtaa, että hän pystyy pelaamaan sosiaalisilla suhteilla ryhmässä kenenkään puuttumatta siihen.” (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 23.) Turvallisen ilmapiirin luomisessa yksi tärkeä seikka on myös tunteiden ilmaisun vapaus (Hamarus 2008, 138).

Yksilön ominaisuuksien arvostaminen ryhmässä lähtee päivähoidon työntekijöistä. Onnistumisen kokemuksia ryhmässä pystyy järjestämään esimerkiksi luomalla toimintaa, jossa lapsen vahvuudet pääsevät esiin ja saavat tunnustusta. Jokaiselle lapselle on tärkeää saada tällaisia kokemuksia. Esimerkkejä onnistumisen kokemuksista ovat esimerkiksi tikunheittokisojen ja piirustusprojektien tekeminen lapsen omien osaamisalueiden mukaisesti. Tällä tavalla voidaan tukea sellaisia oppilaita, joiden osaaminen ei muuten yhteisössä pääse esille. Ihan pienetkin arjen onnistumiset ovat positiivista osaamista. (Hamarus 2008, 131–132.)

Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot tarkoittavat niitä kykyjä ja taitoja, joita lapsi tarvitsee tullakseen toimeen toisten ihmisten kanssa. Emotionaalisiksi taidoiksi kutsutaan usein kykyä ymmärtää ja huomata omia tunteita sekä kykyä lukea toisten tunteita. Tällaiset taidot omaava lapsi pystyy solmimaan ja ylläpitämään hyviä ystävyys-suhteita sekä yhteistoimintaan muita paremmin. Jo varhaiskasvatuksessa tulisi alkaa harjaannuttaa vertaissuhteissa tarvittavia vuorovaikutustaitoja. Tällöin lapsi oppisi tutustumista, ystävyystymistä, itsestensä kertomista, ryhmään liittymistä, toisen huomioonottamista ja loukkaavien viestien tunnistamista. Tällaiset taidot auttavat lapsia tulemaan hyväksytyiksi vertaisryhmässä sekä ylläpitämään kaverisuhteita. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 24.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu lapsen oikeuksien yleissopimukseen (Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lasten oikeuksista 1989). Lapsen oikeuksia konkretisoivia keskeisiä periaatteita ovat lapsen oikeus turvattuun kasvuun, oppimiseen ja kehittymiseen sekä oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Aikuisen rooli on tässäkin keskeinen, sillä kasvattajan velvollisuus päiväkodissa on luoda ja kehittää käytäntöjä, jotka vahvistavat lasten mahdollisuutta tulla kuulluksi, osallistua itseään koskevien asioiden päättämiseen ja ilmaista

näkemyksiään. On siis olennaista, että lasten vaikuttaminen ja kuuleminen tapahtuu sekä aikuisten että lasten tietoisuudessa. Tämän lisäksi lasten toiminnalla on oltava arjessa havaittavia vaikutuksia, sillä muuten toiminta on turhauttavaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 40–41.) Päivähoidossa on myös erityisen tärkeää tukea kiusattua tutustumaan toisiin lapsiin ja muiden tutustumista kiusattuun. Aikuisen tulisi myös osallistua lasten leikkeihin, jotta pystyy tarkkailemaan mahdollista kiusaamista ja ohjailemaan leikkiä niin, että siinä on kaikilla kiva olla. Joskus lasten välisiin suhteisiin pystytään vaikuttamaan tehokkaammin toimintaympäristön muutoksella. Erilaiset retket ja tapahtumat auttavat lapsia tutustumaan avoimemmin toisiinsa. Päivähoidon työntekijät voivat omalla suhtautumisellaan vaikuttaa lasten välisiin suhteisiin oman asenteensa kautta olemalla kaikille tasapuolisia ja oikeudenmukaisia. (Hamarus 2008, 134–135.)

Yksi tärkeimmistä asioista kiusaamistilanteissa on kirjata ylös, kuinka kiusaamiseen puututaan johdonmukaisesti. Kiusaamistilanteisiin puuttuminen pienten lasten parissa onnistuu vielä suhteellisen helposti, ja sillä on vaikutusta niiden vähentämiseksi. Kiusaamiseen liittyvät roolit eivät ole alle kouluikäisillä vielä kovin pysyviä, kiusaamistilanteet eivät ole jatkuneet vuosia eivätkä pienten lasten sosiaaliset suhteet ole vielä niin monimutkaisia. Aikuiset pystyvät vielä vaikuttamaan siihen, ettei lasten identiteetti muodostu kiusaajaksi tai kiusatuksi. Aikuisen rooli on pienelle lapselle siis merkittävä, sillä he luottavat aikuisen apuun. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 19–20.)

On tärkeää, että kaikkiin lasten välisiin riitoihin puututaan, mutta puuttumisen keinot poikkeavat toisistaan tilanteen mukaan. Jokainen tapaus on erilainen, joten on vaikeaa laatia sellaisia ratkaisumalleja ja ohjeita, jotka sopisivat kaikkiin kiusaamistilanteisiin. Puuttumiseen tulee siis luoda sellainen rakenne, että kaikki osapuolet tietävät miten toimitaan eri tilanteissa. Päivähoidon henkilökunnalla tulee olla tiedot kiusaamisen mekanismeista, jolloin he pystyvät arvioimaan milloin kyse on kiusaamisesta. Hoitohenkilökunnan vastuulla on aina puuttua kaltoin kohteluun. Lapset ovat erilaisia ja heillä on erilainen sietokyky kestää tällaista kohtelua. Tästä syystä onkin tärkeää, että työntekijät tuntevat lapsiryhmänsä lapset hyvin ja tunnistavat yksilölliset tavat reagoida sekä erilaiset temperamentit. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 19–20.)

Jotta kiusaamiseen voidaan puuttua tehokkaasti, lapsilla tulisi olla riittävän paljon väyliä, joita pitkin he voivat tuoda kokemaansa tai näkemäänsä kiusaamista esiin. Päivähoidossa henkilökunta on tällainen väylä, luottamuksen väylä. (Hamarus 2008, 117.)

3 AIKUINEN LAPSEN ITSETUNNON KEHITTÄMISEN TUKENA

Jo ennen kuulumistaan vertaisryhmiin lapsi on ollut toisenlaisen ryhmän jäsen. Tämä ryhmä on oma perhe. ”Niin sosiaalisen kuin muunkin kehityksen perusta on luotu perheessä, eikä perhe lakkaa vaikuttamasta senkään jälkeen, kun lapsi on liittynyt vertaisryhmien jäseneksi.” (Salmivalli 1998, 143.) Tietty perheen valinnat esimerkiksi asuinpaikan ja elintapojen suhteen vaikuttavat siihen keiden kanssa ja kuinka paljon lapsella on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa. Perheen lasten määrä ja se, onko sisaruksia vai ei, vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Perheessä vanhemmat omalla käyttäytymisellään tarjoavat toimintamalleja vuorovaikutussuhteissa, ohjaavat tietynlaisissa käyttäytymismalleissa, sekä näyttävät lapsen aseman ja roolin perheessä. Kotonaan lapsi näkee mallin siitä, miten vanhemmat toimivat vuorovaikutuksessa perheen sisällä ja ulkopuolisten ihmisten kanssa. Vanhemmat pyrkivät lisäksi tietoisesti suuntaamaan lapsen käyttäytymistä ja kasvattamaan tätä. Lapselle muodostuu perhekokemustensa perusteella joko luottavainen tai epäluuloinen suhde muihin ihmisiin ja lapselle syntyy erilainen sisäinen malli vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa. (Salmivalli 1998, 143–145.)

Kasvatuksen keskeisin tavoite on kehittää lapsesta yksilö, joka pärjää elämässä. Koska elämän hallinta perustuu uskoon omiin mahdollisuuksiinsa, lapsenkin käsitys itsestä rakentuu varhaisille lapsuuden kokemuksille kehittyen siitä koko elämän ajan. Kasvavan lapsen minäkuva perustuu kokemuksiin vanhempien ja aikuisten käsityksistä hänestä. Lapsi, johon uskotaan ja luotetaan, uskoo itseensä ja mahdollisuuksiin-

sa. Positiivisen minäkuvan omaava lapsi selviytyy myös epäonnistumisista, kääntäen ne uusiksi mahdollisuuksiksi. (Harjunkoski 1994, 87.)

Lapsen itsetunto rakentuu hänen suhteissaan toisiin ihmisiin. Lapsi, jota ei vahvisteta tai joka joutuu huonosti kohdelluksi, henkisesti toisen polkemaksi tai aliarvioimaksi, tulee joko jatkamaan itsensä vähättelemistä tai käyttäytymään itse dominoivasti muita kohtaan. On siis tärkeää, että lapsi saa arvostusta, jotta itsekkin oppii arvostamaan muita. Tästä syystä aikuisten on jatkuvasti mietittävä tapoja kohdata ja toimia lasten kanssa, jotta lasten itsetunto voisi kehittyä terveellä tavalla. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 39.)

Aikuinen vahvistaa lapsen identiteettiä omilla sanoillaan. Aikuisen odotukset lapsesta saattavat näkyä jo tavassa, miten hän lapsesta puhuu. Lasta pitäisi kannustaa sosiaalisuuteen ja iloisuuteen. Jos lapselle sanotaan pienestä pitäen, että hän on ujo, hänestä todella saattaa tulla sellainen; lapsen usko omaan rohkeuteensa katoaa. (Repo 2013, 110.)

Lapsi omaksuu mielikuvan vanhemmastaan osaksi omaa minäkuvaansa. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen laatu, sekä kokemukset erilaisista tilanteista vaikuttavat siihen, minkälaisen mielikuvan lapsi omaksuu. Lapsen persoonallisuus sekä kaikki aikaisemmat kokemukset vaikuttavat lapsen tulkintaan. Itsetunnon kannalta olisi toivottavaa, että ajatus omista vanhemmista olisi turvallinen, kannustava, lohduttava ja rakastava. Silloin lapsi kokee pystyvänsä luottamaan itseensä sekä uskaltaa kokeilla erilaisia asioita pelkäämättä toimivansa väärin tai olevansa huonotapainen. On siis hyödyllistä ja tavoittelemisen arvoista auttaa lasta löytämään totuudenmukainen näkemys itsestään toista kunnioittavana ihmisenä. (Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2013.)

3.1 Tapa- ja moraalikasvatus

Eettiset ja moraaliset kysymykset ovat lapselle keskeisiä jo aivan pienestä pitäen. Kyseisten arvojen opettaminen voidaan aloittaa jo hyvin pienille lapsille. Tapakasva-

tuksen avulla lapselle opetetaan toisten ihmisten kunnioittamista, kuinka käyttäytyään loukkaamatta toista ja miten toiselle ihmiselle kuuluu puhua. Lapselle opetetaan siis yhteiskunnassa yhteisesti sovittuja sosiaalisen kanssakäymisen sääntöjä. Aikuisen esimerkki ja malli ovat merkittäviä, kun lapsi oppii ja omaksuu sääntöjä ja tapoja. Myös aikuisten keskinäisellä vuorovaikutuksella on osansa siihen, miten lapsi oppii ihmisten välistä kunnioitusta. Lapsi huomaa herkästi millä tavalla muita kohdellaan, kohdataan ja kunnioitetaanko toista ihmistä. Hyvät käytöstavat avaavat myös sosiaalisia mahdollisuuksia. Kun huomataan, että lähellämme on helppo olla, saamme ystäviä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 35–36.)

Lapsen oma moraalit kehittyy arkipäivän askareissa. Lapsen on opittava tietämään ja ymmärtämään ihmiskunnan normeja. Yhteiskunnassa tarvitaan tiettyjä tapoja, joiden avulla ihmisten kanssa tullaan toimeen. Tällaisia ovat esimerkiksi ystävällinen puhetapa ja tervehtiminen. Lisäksi opetellaan muun muassa ruokailutapoja, kuten missä kuuluu syödä, sekä käsihygieniää, kiittämistä ja ruokapöydän keskustelunaiheita. Lapselle tulee myös opettaa se, mikä on luvallista ja mikä kiellettyä. Lasta ympäröivien aikuisten tehtävänä on tarkkailla lapsen moraalit kehittymistä ja tarvittaessa kiinnittää sen opettamiseen erityistä huomiota. Moraalikasvatuksen tarkoituksena on saada lapsi itse käsittämään, miksi tietynlaiset toimintatavat ovat sopivia ja toiset eivät. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 35–36.)

3.2 Vertaissuhteet ja niiden tukeminen

Lapsen kokemukset vertaisryhmästä alkavat yleensä jo varhain, sillä subjektiivisen päivähoito-oikeuden myötä suuri osa suomalaislapsista osallistuu jo toisesta ikävuodesta lähtien ryhmämuotoiseen päivähoitoon. Lapsen kasvaessa hänen vertaisryhmänsä sekä kaveripiirinsä tulevat yhä merkittävämmäksi osaksi hänen elämäänsä. Lasten vertaissuhteiksi kutsutaan samantasoisten lasten välisiä suhteita. Päiväkotiryhmä on siis tyypillinen alle kouluikäisen vertaisryhmä. Sosiaalisessa verkostossa vaikutetaan ihmisiin ja ollaan siinä myös itse osallisina. Se on tarpeiden mukaan jatkuvasti muuttuva prosessi. (Laine & Neitola 2002, 13.) Vertaissuhteiden kautta lapsi harjoittelee ja omaksuu tietoja, taitoja, kokemuksia ja asenteita, joilla on merkitystä

sekä lapsen sen hetkiseen että tulevaan sopeutumiseen ja hyvinvointiin (Salmivalli 2005, 15). Lapselle on tärkeää omata hyvä sosiaalinen verkosto, sillä se tukee lapsen kehitystä hänen huomattavasti olevansa hyväksytty ja pidetty. Se auttaa myös lasta sopeutumaan päiväkotiin. Myönteisten kokemusten avulla lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään, jolloin lapsi saa mahdollisuuden kehittää itsetuntemustaan. Erityisesti lapsen sosiaalinen asema vertaisryhmässä on usealla tavalla tärkeä, koska se liittyy useihin lapsen kehityksellisiin prosesseihin, esimerkiksi sosiaalisiin, emotionaalisiin sekä kognitiivisiin taitoihin. (Laine & Neitola 2002, 15–16.)

Aikuisen tehtävänä on järjestää ryhmän toiminta niin, että jokainen lapsi pääsee positiivisen vuorovaikutuksen kehään, jossa hänen taitonsa vahvistuvat jatkuvasti entisestään. Positiivisen vuorovaikutuksen kehään kuuluvat hyvät sosiaaliset taidot, vahva itsearvostus, myönteiset käsitykset ja odotukset muista, suotuisat aiheet muista kohdista, muiden myönteiset havainnot ja reaktiot sekä paljon myönteistä vuorovaikutusta. Vertaissuhteita tuettaessa on olennaista lapsen aseman vahvistaminen ryhmässä sekä torjunnan ehkäiseminen. (Repo 2013, 147.)

Lapsella täytyy olla leikkiin liittymään tietyntyyppisiä valmiuksia ”lukea” ryhmän normeja. Toisilla lapsilla tällainen lukutaito on kehittyneempi kuin toisilla. Erityisesti kehityksessä erityistä tukea tarvitsevat lapset, joilla on esimerkiksi kielellisiä pulmia, saattavat pyrkiä liittymään ryhmään tavalla, joka on kyseisen ryhmän normien vastainen. Tällöin lapsi on vaarassa tulla torjutuksi ja riskinä on joutua kiusatuksi. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla on enemmän vaikeuksia sosiaalisissa taidoissaan kuin ei-tukea tarvitsevilla lapsilla. Niin lapsen itsensä kuin koko ryhmän kannalta olisikin erittäin tärkeää, että erityistä tukea tarvitsevat lapset saavat riittävästi tukea tällaisten taitojensa kehittämiseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 49–50.)

Vertaissuhteita voidaan siis tukea monipuolisesti. Pääsääntönä on se, että ohjaus ja tukeminen tapahtuvat lapselle aidossa tilanteessa. Pienet lapset eivät voi oppia sosiaalisia suhteita pelkästään katsomalla ohjelmia tai kirjoja, vaan erilaiset menetelmät tukevat toisiaan. Lapsen saadessa tukea aidossa tilanteessa, eläytyy hän mielellään tilanteisiin myös draaman kautta saaden niistä vahvistavia kokemuksia. Hyvä keino opettaa lapsia toimimaan vertaissuhteissa ja ryhmässä on aikuisen osallistuminen lasten leikkeihin. (Repo 2013, 148.)

3.3 Aikuisen rooli lasten leikeissä

Lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin lähtökohtana on turvallinen ja luotettava suhde aikuiseen. Vasta tällaisen suhteen jälkeen lapsi on valmis leikkimään täyspainoisesti sekä valmis tutkimaan ympäristöään. Arvioitaessa lapsen viihtymistä sekä oppimista varhaiskasvatuksessa, on todettu aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen olevan olennainen laatutekijä. Lapsen tarpeiden sekä toiveiden hienotunteinen kuuleminen ja näkeminen ovat peruste turvallisuudelle ja kiinteälle suhteelle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 47.)

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa arvostetaan leikkiä ja nimenomaan vapaata leikkiä, jossa lapset saavat itse päättää mitä leikkivät, missä ja kenen kanssa. Leikki on vapaata, jos aikuinen ei osallistu siihen eikä ehkä ole edes samassa tilassa. Konfliktitilanteiden välttämiseksi aikuinen varmistaa, ettei samassa leikissä ole sellaisia ihmisiä, joiden kemia ei kohtaa. Aikuinen kiertää leikkipaikkoja ”havainnoimassa” toimintaa. Itse leikkeihin mukaan meneminen on aikuiselle kovaa työtä, eikä se aina tunnu aikuiselle luontevalta. Aikuisen onkin siis ymmärrettävä leikin pedagoginen merkitys, mikä ei tarkoita, että lasten mielikuvitus kuihtuu tai leikki muuttuu ohjatuksi aikuisen tullessa siihen mukaan. (Repo 2013, 177–178.)

Kiusaaminen päiväkodissa tapahtuu yleensä ei-ohjatussa leikkitalanteessa. Tehokas kiusaamisen ehkäisy edellyttää kuitenkin aikuisen osallistumista enemmän lasten leikkeihin. Aikuisen tulisi olla aina läsnä varmistamassa, ettei kiusaamista pääse tapahtumaan. Ilman aikuista leikeissä saattaa vallita ”viidakon lait”. Leikistä poissulkemista, sääntöjen muutoksia kesken leikin tai roolien epätasa-arvoista jakamista tapahtuu päivittäin leikkitalanteissa. Tällaista on vaikeaa huomata ilman aikuisen läsnäoloa. (Repo 2013, 177–178.)

Leikin ohjaamisella ja siihen osallistumisella on kuitenkin myös laajempi merkitys lapsen oppimiselle. Leikillä on olennainen merkitys lapsen tunne-elämän ja motiivien kehitykselle. (Repo 2013, 178.) Leikissä on myös oiva mahdollisuus harjoitella sosiaalisia taitoja, omien mielipiteiden esittämistä, toisen huomioon ottamista sekä kompromissin tekemistä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 33.)

Koska kiusaamistilanteet tapahtuvat pääosin niin sanotuissa vapaan leikin tilanteissa, aikuisen roolin lisääminen nimenomaan vapaissa leikeissä on tärkeää. Kiusaamisen ehkäisemiseksi aikuisen tulee siis ottaa entistä vahvempi rooli. Lapset nauttivat aikuisen osallistumisesta leikkiin, ja siksi leikkiä tulisikin ohjata ja aikuisen osallistua niihin. Tällöin lasten osallisuus mahdollistuu, leikkiä rikastutetaan, me -henki vahvistuu ja riitatilanteita syntyy vähemmän. Lisäksi leikin ohjaaminen ja siihen osallistuminen auttaa kiusaamisen vastaisessa työssä. (Repo 2013, 180–185.)

Leikin havainnointi on hyvä keino saada tietoa lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta, vuorovaikutuksen laadusta, ryhmän dynamiikasta, vallankäytöstä, kiusaamisen riskitekijöistä sekä kiusaamisen muodoista. Havainnoimisen suunnittelu on tärkeää, sillä sen avulla on helpompaa saada paljon tietoa tietäessään mitä ja miten havainnoi. Havainnoimalla lapsia pystytään huomaamaan miten lapset esimerkiksi puhuvat toisilleen. Sen avulla on myös helpompaa huomata toistuvasti yksin leikkivät lapset. (Repo 2013, 185–197.) Havainnoimalla voidaan myös kerätä tietoa vanhempia varten, sillä kirjattujen havaintojen perusteella on helpompi käydä keskustelua vanhempien kanssa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 33).

Varhaiskasvatuksessa lasten keskinäisen kiusaamisen huomaaminen on helpompaa kuin koulussa, sillä aikuisen on mahdollista olla lähes koko ajan läsnä ja havainnoida lasten välistä vuorovaikutusta. Havainnoinnilla ja leikkiin osallistumisella on ratkaiseva merkitys tilanteiden havaitsemiseen sekä kiusaamistilanteiden syntymisen estämiseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 33.)

4 KASVATUSKUMPPANUUS VARHAISKASVATUKSESSA

”Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä oman lapsensa tuntemus. Henkilöstöllä on koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomi-

sesta.” (Kaskela & Kronqvist 2007, 22.) Kasvatuskumppanuudella siis tarkoitetaan vanhempien ja päivähoidon henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. (Kalliala 2012, 92). Kasvatuskumppanuuteen perustuvassa asiakassuhteessa vanhempien ja työntekijöiden tiedot ja ajatus lapsesta ovat yhtä merkittäviä, vaikka niiden sisällöt ovat erilaisia. Kasvatuskumppanuuden tavoite on, että lapsi tulee kokonaisvaltaisesti ymmärretyksi, kuulukuksi ja nähdyksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 46.)

Lasten vanhempien ja lasten parissa työtään tekevien yhteistyö on monimuotoista ja sen mahdollisuudet vaihtelevat sen mukaan, minkälaisesta toimintamuodosta on kysymys. Vanhempien ja työntekijöiden yhteistyötä tarvitaan aina ja onnistuneena se koituu lapsen parhaaksi. Yhteistyön peruselementti on aina keskustelu, jonka perustaksi vaaditaan molemmin puolin arvostava asenne. (Mattila 2011, 139.)

Kasvatuskumppanuus alkaa siitä hetkestä kun perhe ottaa yhteyttä päivähoitopaikkaan ja päättyy siihen kun lapsi lähtee päivähoitopaikasta. Vanhempien luottamus päivähoitoon syntyy ja rakentuu kaikista jaetuista tarinoista, joissa lapsi on pääosassa. Vanhemmat haluavat kuulla päivähoidon työntekijältä mitä päivähoidon arkeen kuuluu, onko kimmelluksia tapahtunut ja eritoten siitä miten työntekijä, kasvattaja, on nähnyt juuri hänen lapsensa. Päivittäiset kohtaamiset ja keskustelut lapsesta mahdollistavat luottamusta ja kasvatuskumppanuutta lisäävän suhteen. (Kaskela & Kronqvist 2007, 22–23.)

Usein arjen keskellä tarjoutuu monenlaisia mahdollisuuksia keskustella vanhempien kanssa lapsen elämään liittyvistä asioista. Työntekijän pitäisikin pitää aina niin sanotusti ”ovi auki”. Työntekijän tulee osoittaa vanhemmille olevansa valmis keskustelemaan heidän halutessaan. Oli kyse sitten arkipäiväisistä tai vakavammista asioista, tulee työntekijäin lähtökohtana olla arvostava asenne. (Mattila 2011, 141.) Kodin kasvatuservojen rooli on erityisen tärkeää saada tietoon silloin kun lapsi alkaa kiusata tai käyttäytyä muita kohtaan aggressiivisesti. Vanhempien on tärkeää saada tietoa lapsensa roolista vertaisryhmässä sekä neuvoja miten lapselle asettaa rajoja, jotta väkivaltaisuus saadaan loppumaan. Kasvatuskumppanuuden tulee toimia toisinkin päin. Vanhemmilla on oikeus tietää jos lasta kiusataan päivähoitossa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 46.)

Yhteistyö vanhempien kanssa tapahtuu enimmäkseen arjen kanssakäymisessä. Varhaiskasvatuskeskusteluissa pohditaan kodin ja päiväkodin kasvatuksellisia odotuksia, toiveita ja yhteistyömuotoja. Lisäksi jokaisessa päivähoitopaikassa pidetään ainakin yksi vanhempainilta vuodessa. Tällaisissa vanhempien sekä henkilökunnan yhteisissä tapaamisissa on mahdollisuus avointa puhetta käyttäen kehittää tukiverkkoa ja näin edistää lapsen hyvinvointia. (Mattila 2011, 142.)

5 VARHAISKASVATUS POMARKUN PÄIVÄHOIDOSSA

Pomarkun kunnallinen päivähoito ja esiopetus kuuluvat sivistystoimen alaisuuteen. Päivähoidon johtajana toimii varhaiskasvatusjohtaja. Pomarkussa toimii päiväkotit, ryhmäperhepäivähoito sekä perhepäivähoitajia. Päiväkodissa on esiopetuksen lisäksi yli 3 -vuotiaita lapsia. Päiväkodissa työskentelee seitsemän työntekijää: kaksi lastentarhanopettajaa, lastenhoitaja, avustajia sekä laitosapulainen. Päiväkodissa oli tutkimushetkellä yhteensä 43 lasta, joista 24 oli esikoululaisia. Esiopetusta järjestetään vähintään neljänä päivänä viikossa päiväkodin tiloissa. Esiopetuksesta vastaa koulutettu varhaiskasvatuksen ammattilainen. Päiväkodin päivittäinen toiminta-aika on kello 6.30–17.00. Ryhmäperhepäivähoito ”Siili” toimii tiiviissä yhteistyössä päiväkotit- ja esiopetusryhmien kanssa. Siellä työskentelee kolme hoitajaa ja lapsia on seitsemän. Suurin osa Pomarkun kunnallisesta päivähoidosta toteutetaan perhepäivähoidossa kodinomaisena hoitomuotona. Pomarkussa on 12 perhepäivähoitajaa ja yhteensä 49 lasta. Perhepäivähoitoa on tarjolla eripuolilla kirkonkylää sekä Honkakoskella, joka on pieni sivukylä Pomarkun keskustan kupeessa. Perhepäivähoidossa on erikäisiä lapsia. Keväällä 2013 päiväkodissa, esikoulussa, ryhmäperhepäivähoidossa sekä perhepäivähoidossa kaikki lapsipaikat olivat täynnä. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

5.1 Pomarkun varhaiskasvatuksen toteuttaminen

Pomarkun päivähoidossa varhaiskasvatuksen henkilöstö muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön. Vaikka työntekijän toiminta pohjautuukin suomalaisen yhteiskunnan määrittelemiin yhteisesti sovittuihin arvoihin ja toimintatapoihin, käytetään työssä myös työntekijän omia arvoja ja eettisiä periaatteita. Pomarkun varhaiskasvatuksesta vastaa ammattilaiset, joiden ammatillista osaamista kehitetään ja ylläpidetään koulutuksien avulla. Pomarkun varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota työmotivaatioon ja työilmapiiriin. Työntekijän pitää olla työhönsä sitoutunut ja hänellä tulee olla kykyä ja herkkyyttä reagoida lapsen tarpeisiin ja tunteisiin. Työntekijän tehtävänä on myös tapa- ja moraalikasvatuksen avulla auttaa lasta ymmärtämään oikea ja väärä sekä huolehtia tietoisesta ja tavoitteellisesta kasvatuksesta suunnitelmalla toimintaa ja rakentamalla ympäristö suotuisaksi lapsen ominaiselle tavalle oppia. Pomarkun päivähoidossa on tärkeää, että lasta kiitetään ja kannustetaan sekä lapselle annetaan mahdollisuus oppia muiden lasten seurassa. Lasta tuetaan aktiivisuuteen, onnistumiseen ja ilolla oppimiseen. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

Pomarkun päivähoidossa opetetaan elämässä tarvittavia taitoja, kuten ruokailemista, pukeutumista ja hygieniaa sekä perustietoa esineistä ja tapahtumista. On myös hyvä, että lapselle annetaan mahdollisimman paljon aikaa harjoitella itse näitä toimintoja. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

5.2 Pomarkun varhaiskasvatuksen sisältö

Pomarkun varhaiskasvatuksessa panostetaan lapsen kielenkehitykseen tarjoamalla erilaisia tilanteita oppia käsitteitä ja puhetta. Lapselle tarjotaan tarvittaessa tukitoimia kielellisiin kehitysvaikeuksiin. Lapselle tarjotaan päivittäin tavoitteellista toimintaa ulkoiluun ja liikkumiseen. Liikunnan perustaitoja harjoitellaan monipuolisesti erilaisissa ympäristöissä. Koska lapselle luontainen toiminta vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä osallistumismahdollisuuksistaan, on tärkeää huomioida asia varhaiskasvatusta suunniteltaessa. Pomarkun varhaiskasvatuksessa leikki on tär-

kein painopistealue, sillä leikkiessään lapsi opettelee erilaisia taitoja. Työntekijöiden tuleekin arvostaa leikkiä havainnoimalla, tukemalla ja osallistumalla siihen sekä antamalla sille riittävästi aikaa. Pomarkun päivähoitossa panostetaan ympäristön viihtyvyyteen tarjoamalla erilaisia virikkeitä ja kannustetaan kokeilemaan uusia asioita. Pomarkun päivähoito tarjoaa lapselle myös mahdollisuuksia saada elämyksiä, ilmaista itseään taiteellisten kokemusten kautta ja käyttää omaa luovuuttaan. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

5.3 Pomarkun päivähoiton arvot

Pomarkun päivähoiton arvot ovat turvallisuus, tasapuolisuus ja rehellisyys. Pomarkun päivähoitossa onkin sanonta: ”*Missä on selkeitä sääntöjä ja rakkautta ilman ehtoja – nimenomaan molempia - siellä on lapselle turvallisia ihmisiä ja hyvä koti...*” (Pomarkun kunnan www-sivut 2013.) Turvallisuus tarkoittaa fyysistä ja henkistä turvallisuutta. Fyysinen koskemattomuus ja henkisesti turvallinen ilmapiiri ovat kaiken perusta. On tärkeää, että hoitaja tekee työnsä turvallisesti, ja että hoitopaikka on turvallinen. Turvallinen työntekijä on luotettava ja vastuullinen. Myös perushoitotilanteiden päivittäin toistuva säännöllinen rytmi luo hyvän pohjan oppimiselle ja luo turvallisuuden tunnetta. Ammatillisesti pätevä ja johdonmukainen hoitaja sekä turvallinen ympäristö luovat turvallisuuden tunteen myös huoltajille. On helpompi jättää lapsi hoitoon, kun luottaa hoitajiin. Turvallisessa työyhteisössä uskaltaa epäonnistua ja kohdata asiakkaat ilman pelon tunnetta. Esimiehen tehtävänä on taata turvalliset olosuhteet työntekijöiden kesken olemalla tasavertainen ja luotettava tuki, kuuntelija ja välittäjä. Hyvä esimies luo omanlaista turvallisuutta myös hyvän tiedonkulun avulla. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

Tasapuolisuus näkyy päivähoitossa ihmisten yksilöllisenä huomioimisena, suvaitsevaisuutena ja toisten kunnioittamisena. Lapset ja huoltajat voivat luottaa siihen, että kaikkia yksilöitä pidetään samanarvoisina. Kaikista lapsista huolehditaan ja välitetään samalla tavalla, vaikka kyseessä olisikin hoitajan oma lapsi. Tasapuolisuuden pitäisi näkyä päivittäin lapsien, huoltajien ja henkilökunnan kohdatessa. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

Rehellisyys syntyy oikeudenmukaisessa ja avoimessa päivähoitossa. Rehellisyys näkyy Pomarkun päivähoitossa myös taidoissa kohdata toinen ihminen aidosti, jolloin siitä seuraa myös suvaitsevaisuutta, sosiaalisuutta ja tasapuolisuutta. Rehellinen ilmapiiri luo turvallisuutta, joka taas rohkaisee lasta kertomaan ja ilmaisemaan omia tunteitaan. Aikuinen on mallina lapselle rehellisyyttä opeteltaessa; aitojen kohtaamisien kautta lapsi oppii rehellisyyttä ja oikeudenmukaisuutta muita kohtaan. Rehellisyys suhteessa perheeseen tarkoittaa avoimuutta. On tärkeää, että kasvatuskumppanuus toimii, jolloin kaikista asioista voidaan puhua. Tämä edistää yhteistyötä sekä lisää luottamusta ja ymmärrystä päivähoiton ja perheen välillä. Rehellisyyteen kuuluu myös lapsen mahdollisten kehitysviivästymien tai puheen kehityksen ongelmien puheeksi ottaminen. Näitä huoltajat eivät aina halua kuulla tai myöntää, joten onkin tärkeää, että työntekijät uskaltavat puuttua ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Hyvän työilmapiirin ylläpitämiseksi kaikilla tulee olla oikeus omaan mielipiteeseen. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

5.4 Kasvatuskumppanuus Pomarkun päivähoitossa

Pomarkun päivähoitossa lapsen huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä lapsen parhaaksi. Vaikka huoltajilla onkin ensisijainen lapsen kasvatusoikeus ja -vastuu, antaa henkilöstö omalla koulutuksellaan ja ammatillisella kokemuksellaan tietoa ja osaamista lapsen kehityksestä. Huoltajien ja työntekijöiden tiedot ja kokemukset yhdistyvät kasvatuskumppanuuteen keskusteluissa lapsen tarpeista, eduista ja oikeuksista. Pomarkun päivähoito panostaakin kasvatuskumppanuudessa lapsen ja hänen huoltajiensa arvostamiseen. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

Pomarkun päivähoitossa pyritään kasvatuskumppanuuden avulla helpottamaan lapsen eroa huoltajistaan ja hänen siirtymistään uuteen ympäristöön. Päivähoitossa varataan aikaa perheelle tutustumista varten ennen hoitosuhteen aloittamista sekä tehdään päivähoitosopimus. Lapsesta tehdään varhaiskasvatussuunnitelma, jossa keskitytään lapsen ikään, kehitystasoon, persoonallisuuteen, kokemuksiin ja aiempiin hoitopaikkoihin. Samalla kartoitetaan lapsen sen hetkiset tarpeet, tavoitteet ja toiminta-

tavat. On myös hyvä kuulla lapsen mielenkiinnon kohteista, vahvuuksista sekä yksilöllisen ohjauksen ja tuen tarpeesta. Samalla sovitaan miten yhteistyötä jatketaan. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

Pomarkun päivähoitossa korostetaan vaitiolovelvollisuutta. Yhteistyö perustuu luottamukseen, avoimuuteen ja rehellisyyteen. Pomarkun päivähoitossa avoin keskustelu näkyy siinä, että huoltajatkin ottavat melko rohkeasti ja asiallisesti yhteyttä eri tilanteissa. Keskusteluyhteys on välitön puolin ja toisin. Huoltajien kanssa vaihdetaan kuulumisia päivittäin ja heitä rohkaistaan puhumaan mieltä askarruttavat asiat. Huoltajien mielipiteitä arvostetaan ja kuunnellaan ja heille tiedotetaan toiminnasta ja tapahtumista. Päivähoitossa järjestetään myös vanhempainiltoja, erilaisia juhlia ja muita huoltajia yhteen kokoavia tapahtumia. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

5.5 Pomarkun päivähoiton laatu ja toiminnan kehittäminen

Lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti kiinnittäen huomiota lapsen kasvuun ja kehitykseen. Koska lapsi on etusijalla, häntä havainnoidaan päivittäisessä toiminnassa ja hänen ajatuksiaan ja mielipiteitään kuunnellaan. Varhaiskasvatussuunnitelma on osa päivähoiton toiminnan laadun kehittämistä. Lapsen huoltajien kanssa ollaan tekemisissä päivittäin lasta tuotaessa ja haettaessa. Pomarkun päivähoitossa edellytetään hyvää ja toimivaa kasvatuskumppanuutta. Päivähoito toteuttaa säännöllisesti asiakas-tyytyväisyyskyselyjä saadakseen arvokasta tietoa tyytyväisyydestä päivähoitoon ja sen laatuun. Työntekijöillä on velvollisuus arvioida omaa toimintaansa kehityskeskusteluissa ja antaa palautetta myös muille työntekijöille sekä kyseenalaistaa omia toimintatapojaan. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

Koska turvallisuus on Pomarkun päivähoitossa yksi huoltajien tärkeimpinä kokemista asioista ja arvoista, on Pomarkun päivähoitossa vuosittain päivitettävä turvallisuussuunnitelma, joka sisältää muun muassa lasten kuvat, rakennuspiirustukset, ympäristökartat, varhaiskasvatussuunnitelmat ja hoitosopimukset. Päivähoidon henki-

löstö on käynyt turvakorttikoulutuksen, joten kehitystä tapahtuu jatkuvasti. Pomarkun päivähoiton kehittämiseksi huomioidaan päivähoiton sisällöllinen laatu. Haasteina ovat päivähoiton vastaaminen perheiden muuttuvaan hoidon tarpeeseen ja henkilöstön ikääntyminen. (Pomarkun varhaiskasvatussuunnitelma 2013.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Käytin tutkimuksessani sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää saadakseni mahdollisimman kokonaisvaltaisen näkemyksen mahdollisesta lasten keskinäisestä kiusaamisesta Pomarkun päivähoitossa, sen ilmenemisestä, siihen puuttumisesta ja sen ehkäisemisestä. Tutkimuksessa arvioitiin myös päivähoiton onnistumista lapsen itsetunnon kohottamisessa, tapa- ja moraalikasvatuksessa sekä tiettyjen päivähoiton arvojen toteutumista kasvatuskumppanuudessa. Menetelmänä oli kyselytutkimus, jossa lomakkeet jaettiin Pomarkun päivähoiton työntekijöille ja päivähoitossa olevien lasten huoltajille. Kysely sijoittui päivähoiton työntekijöiden työelämään ja huoltajien arkeen. Kaikkia kyselylomakkeiden saajia yhdistää sama asia: Pomarkun varhaiskasvatus.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus tarkastelee ihmisten välisiä ja sosiaalisia merkityksiä, jotka ilmenevät suhteina ja niiden muodostamina kokonaisuuksina. Merkityskokonaisuudet liittyvät ihmisiin ja ilmenevät toimintana, ajatuksina ja päämäärien asettamina yhteiskunnan rakenteina. (Vilka 2005, 97.) Tavoitteenani on selvittää kyselylomakkeiden avulla kokemuksia lasten keskinäisestä kiusaamisesta. Nämä kokemukset sisältävät ihmisille tärkeitä ja merkityksellisiä asioita. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyllä tutkimuksella on myös mahdollista saada selville ihmisten kertomia asioita heidän omasta suhteestaan lasten keskinäisen kiusaamisen tunnistamiseen, puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn. Laadullisessa tutkimuksessa saadaan selville sekä käsityksiä että kokemuksiin liittyviä merkityksiä. Laadullinen tutkimus ei ole vain yhdenlainen tapa tutkia asioita, vaikka se koostuukin erilaisista

menetelmistä ja lähestymistavoista ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi. (Vilkkä 2005, 97.)

Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä on tutkimustapa, jossa tietoa tarkastellaan numeerisesti. Tutkittavia asioita ja niiden ominaisuuksia käsitellään yleisesti kuvaillen numeroiden avulla. Määrällinen tutkimusmenetelmä antaa vastauksen kysymyksiin kuinka moni, kuinka paljon ja kuinka usein. Määrällisessä tutkimuksessa tutkija saa tutkimustiedon numeroina. (Vilkkä 2007, 13–14.) Tässä tutkimuksessa ryhmittelin laadullisen aineiston numeeriseen muotoon. Esitänkin huoltajille tarkoitetun kyselylomakkeen tulokset numeroina ja tulkitsen olennaisen numerotiedon sanallisesti. Kvantitatiivinen tutkimukseni on siis selittävä, kuvaileva ja vertaileva. Selittävä tutkimus tarkoittaa, että tutkija esittää asian taustalla vaikuttavia syitä sekä antaa selityksensä avulla tutkitusta asiasta perusteltua lisätietoa. Kuvailevassa tutkimuksessa tutkija esittää tai luonnehtii tarkasti tapahtuman keskeiset asiat ja kiinnostavimmat piirteet. Vertailevan tutkimuksen tavoitteena on vertailla samanlaisia ihmistä koskevia asioita. Vertailussa tavoitteena on ymmärtää paremmin tarkasteltavaa asiaa useamman tutkimuskohteen avulla, sekä tuoda selkeämmin esille asioiden välisiä eroja. (Vilkkä 2007, 18–21.)

6.1 Tutkimuksen tavoite

Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena on selvittää, tapahtuuko Pomarkun päivähoidossa päivähoidon työntekijöiden sekä lasten huoltajien mielestä lasten keskinäistä kiusaamista, miten se ilmenee päivähoidon arjessa, miten siihen puututaan ja miten sitä voitaisiin ehkäistä. Lisäksi tutkimuksessa arvioidaan monia muita kiusaamiseen ja varhaiskasvatukseen liittyviä tekijöitä kuten päivähoidon onnistumista lapsen itsetunnon kohottamisessa, tapa- ja moraalikasvatuksessa sekä päivähoidon arvojen, turvallisuuden, tasapuolisuuden ja rehellisyyden, toteutumista sekä kasvatuskumppanuutta. Halusin kyselylomakkeiden avulla esittää kysymykset sekä työntekijöille että lasten huoltajille, koska näkemyserot ovat mahdollisia. Lisäksi tavoitteenani on saada työntekijät ja lasten huoltajat pohtimaan mahdollista kiusaamista sekä ymmär-

tämään, että lasten keskinäinen kiusaaminen päivähoitossa on vakavaa ja siihen välitön puuttuminen on tärkeää.

Lisäksi on tärkeä saada tietää, mitä resursseja työntekijöillä on ennaltaehkäistä mahdollista kiusaamista ja miten kasvatuskumppanuuden avulla myös huoltajat saisivat tietoonsa mahdollisen kiusaamisen. Tutkimuksessa selvitettiin myös, miten lasten huoltajat kokevat kasvatuskumppanuuden onnistumisen kiusaamisen osalta: tuleeko kiusaaminen huoltajien tietoon ja miten tämä on otettu puheeksi.

6.2 Tutkimuksen käynnistyminen ja aineiston keruu

Olin syksyllä 2012 yhteydessä Pomarkun varhaiskasvatusjohtajaan, jonka kanssa pohdimme opinnäytetyöni aihetta. Kerroin hänelle olevani kiinnostunut lasten keskinäisestä kiusaamisesta, sillä omien kokemusteni pohjalta sitä tapahtuu päivähoitossa. Varhaiskasvatusjohtajan mielestä aihe oli hyvä ja ajankohtainen. Sain kirjallisen luvan opinnäytetyöni tekemiseen Pomarkun varhaiskasvatukseen ja sovimme tutkimuksen etenemisestä.

Pomarkun päivähoito kattaa päiväkodin, ryhmäperhepäivähoidon ja perhepäivähoidon. Tutkimuksessani käytin kyselylomakkeita. Tein eri kyselyt huoltajille ja työntekijöille. Huoltajille suunnattu strukturoitu kysely oli lapsikohtainen, eli huoltaja sai jokaisesta päivähoitossa olevaa lastansa varten omat lomakkeet. Mietin, mitkä kysymykset huoltajille vastaisivat juuri tutkimukseni tavoitteisiin. Kysely oli strukturoitu, sillä ajattelin huoltajien olevan aktiivisempia vastaamaan annettuihin vastausvaihtoehtoihin kuin avoimiin kysymyksiin. Annoin kuitenkin jokaiseen kysymykseen mahdollisuuden kommentoida asiaa. Työntekijöiden kyselylomakkeessa käytin avoimia kysymyksiä, sillä ajattelin olevan helpompaa vastata kysymyksiin omin sanoin kuin valitsemalla sopivin vaihtoehto. Näin myös vastauksista on mahdollista saada enemmän tietoa.

Keväällä 2013 vein kyselylomakkeet henkilökohtaisesti Pomarkun päiväkodin, ryhmäperhepäivähoidon ja perhepäivähoidon työntekijöille. Näin varmistin, että samalla voin kysyttäessä kertoa enemmän tutkimuksesta. Työntekijät jakoivat lomakkeet

huoltajille. Kyselylomakkeet annettiin kirjekuorissa, jolloin salassapitovelvollisuus säilyi. Näin kukaan ulkopuolinen ei päässyt käsiksi vastauksiin, vaikka kyselyt tehtiinkin nimettöminä. Korostin saatekirjeessäni kirjekuorien sulkemista ja palauttamista hoitopaikkaan eräpäivään mennessä. Vastausaikaa oli kaksi viikkoa, jolla pyrin varmistamaan lomakkeiden kohtuullisen nopean ja maksimaalisen palautumisen. Jos aikaa on liikaa, vastaaminen usein unohtuu. Lomakkeiden palaututtua tein vastauksista muistiinpanoja. Itse opinnäytetyön kirjoittaminen alkoi elokuussa 2013.

6.2 Tutkimustulosten käsittely

Aluksi kartoitin vanhempien vastaukset ja tein niistä listauksen. Tämän avulla pystyin vertailemaan ryhmäperhepäivähoidossa, perhepäivähoidossa, pelkästään esikoulussa ja esikoulussa/päivähoidossa olevien lasten huoltajien vastauksia. Tämä helpotti myös prosenttien laskemisessa. Lopulta päätin yhdistää pelkästään esiopetuksessa, esiopetuksessa/päivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa olevien lasten vanhempien vastaukset, sillä työntekijät ryhmäperhepäivähoidossa ja esiopetuksessa ovat samat, kuten tilatkin. Aloin kutsua tätä yhdistelmää päiväkodiksi. Tämän jälkeen alkoi analysointi.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA NIIDEN ANALYSOINTI

Tutkimuksessa jaettiin yhteensä 114 kyselylomaketta työntekijöille ja lasten huoltajille. 114 kyselylomakkeen saaneesta 52 vastasi kyselyyni. Yhteisvastausprosentiksi tuli 46 %.

Työntekijöitä oli yhteensä 22, joista 13 vastasi kyselyyn. Työntekijöiden yhteisvastausprosentti oli 59 %. Päiväkodin kymmenestä työntekijästä seitsemän vastasi kyse-

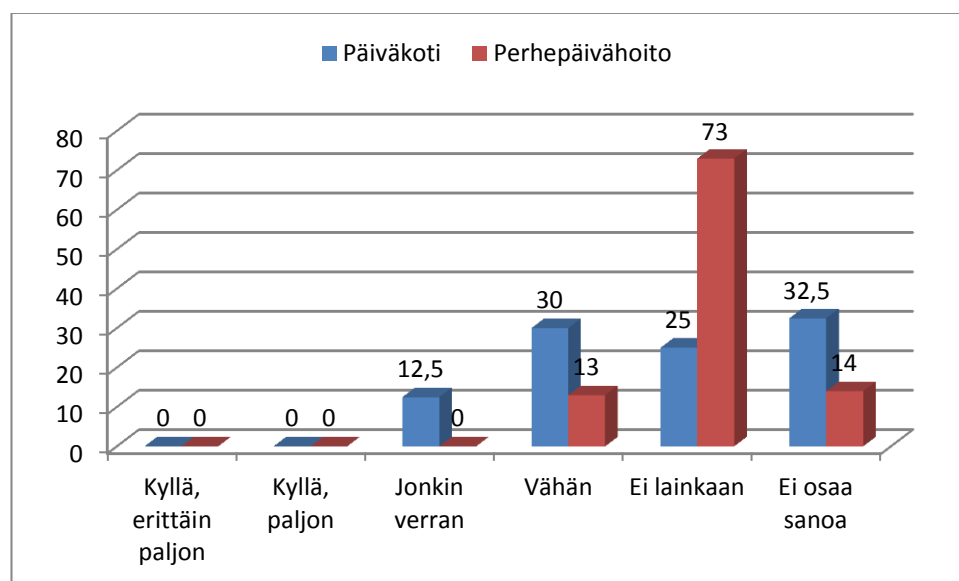
lyyni, jolloin vastausprosentti oli 70 %. Perhepäivähoidon kahdestatoista työntekijästä kuusi vastasi kyselyyni, jolloin vastausprosentiksi tuli 50 %.

Kyselyni oli lapsikohtainen. Yhteensä 92 lapsesta vastaus tuli 39 lapsen osalta. Yhteisvastausprosentiksi tuli 42 %, jota luultavasti laski lapsikohtaisuuden kriteeri. Monilla huoltajilla saattoi olla kolmekin lasta hoidossa, joten he saattoivat kokea työllääksi vastata jokaisen osalta erikseen. Vastauksissa oli myös kommentteja, että ihan pienten lasten osalta kyselyä ei koettu välttämättä ajankohtaiseksi. Kun päiväkodissa olevien 43 lapsen huoltajista 24 vastasi kyselyyni, vastausprosentiksi saatiin 56 %. Perhepäivähoidossa olevien 49 lapsen huoltajista 15 vastasi kyselyyni, jolloin vastausprosentti oli 31 %.

Taustatietona kysyttiin lasten ikää ja päivähoiton työntekijöiden sukupuolta. Päiväkodissa lasten keski-ikä oli 5 vuotta. Keski-ikää nostaa se, että suurin osa päiväkodin lapsista on esikouluikäisiä. Perhepäivähoidossa olevien lasten keski-ikä oli vastaavasti 4 vuotta. Päivähoiton työntekijät olivat kaikki naisia.

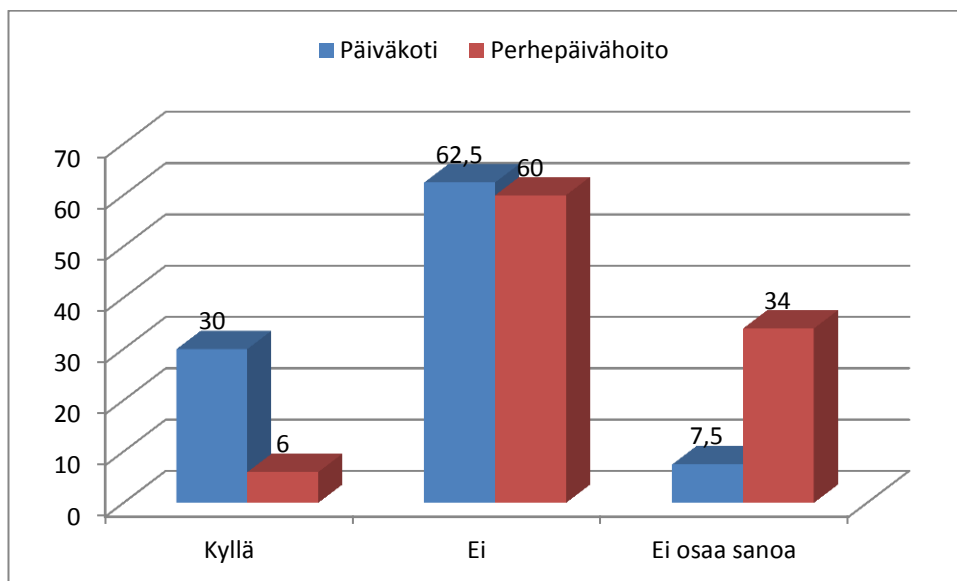
7.1 Huoltajien näkemykset lasten keskinäisestä kiusaamisesta Pomarkun päivähoitossa

Koetko, että lapsesi päivähoitossa tapahtuu lasten keskinäistä kiusaamista?

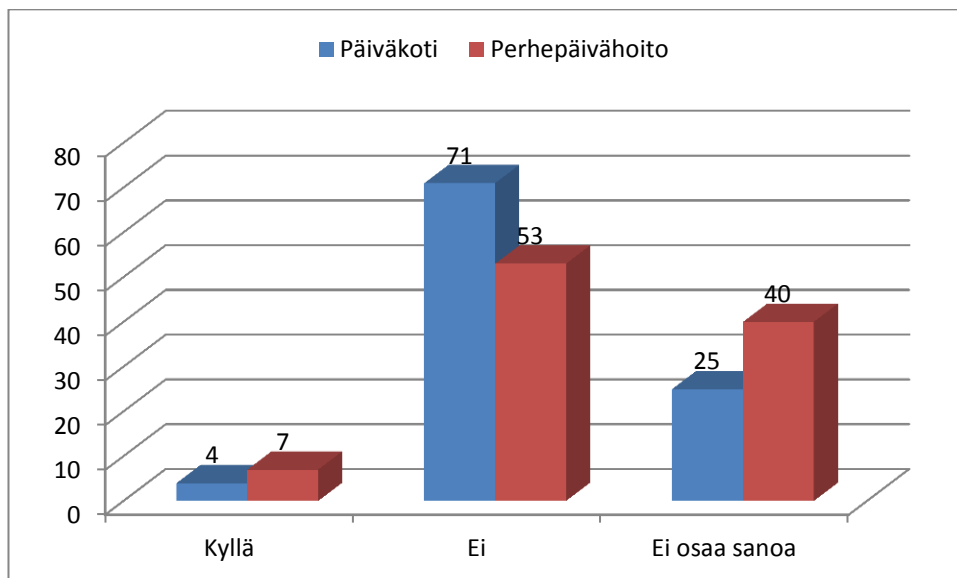
Vastauksista ilmenee, että huoltajien näkemysten mukaan päiväkodissa lasten keskinäistä kiusaamista ilmenee jonkin verran tai vähän yhteensä 42,5 %. Perhepäivähoidossa vastaava luku on 13 %. Perhepäivähoidossa 73 % lasten huoltajista koki, että kiusaamista ei ole ollenkaan. Huomattavaa on, että päiväkodissa olevien lasten huoltajista noin kolmannes ei osannut ottaa kantaa asiaan.

Onko lapsesi joutunut toisen lapsen kiusaamaksi?

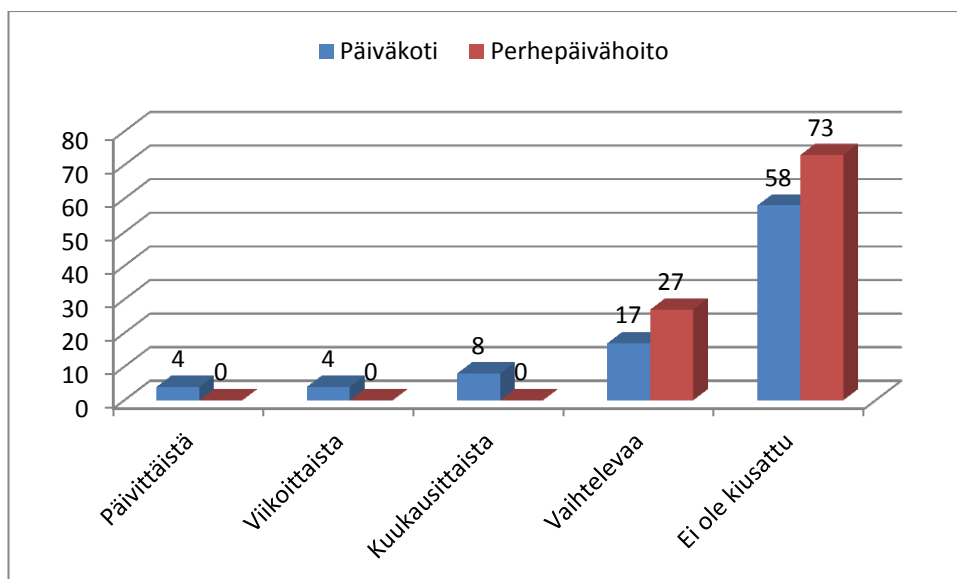
Päiväkodissa olevien lasten huoltajista 30 % koki, että lapsi on joutunut toisen lapsen kiusaamaksi. Perhepäivähoidossa vastaava luku oli 6 %. Huomattavaa on, että 34 % perhepäivähoidossa olevien lasten huoltajista vastasi, ettei osaa sanoa.

Onko lapsesi kiusannut toista lasta?

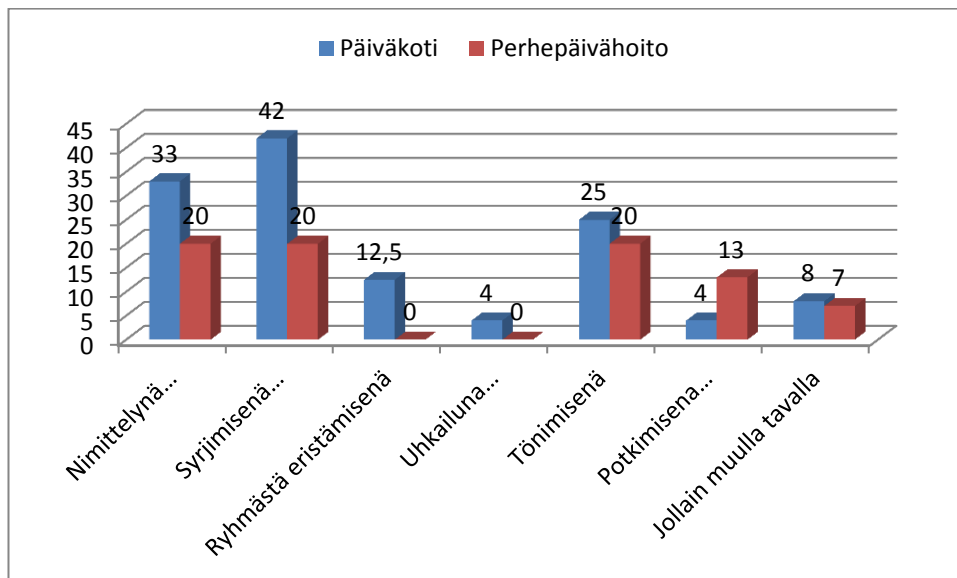
Vastaajista suurin osa oli sitä mieltä, ettei oma lapsi ole kiusannut toisia. Epätietois-
ten osuus on melko suuri, etenkin perhepäivähoidossa.

Lasten keskinäinen kiusaaminen on ollut lapseni päivähoitopaikassa...

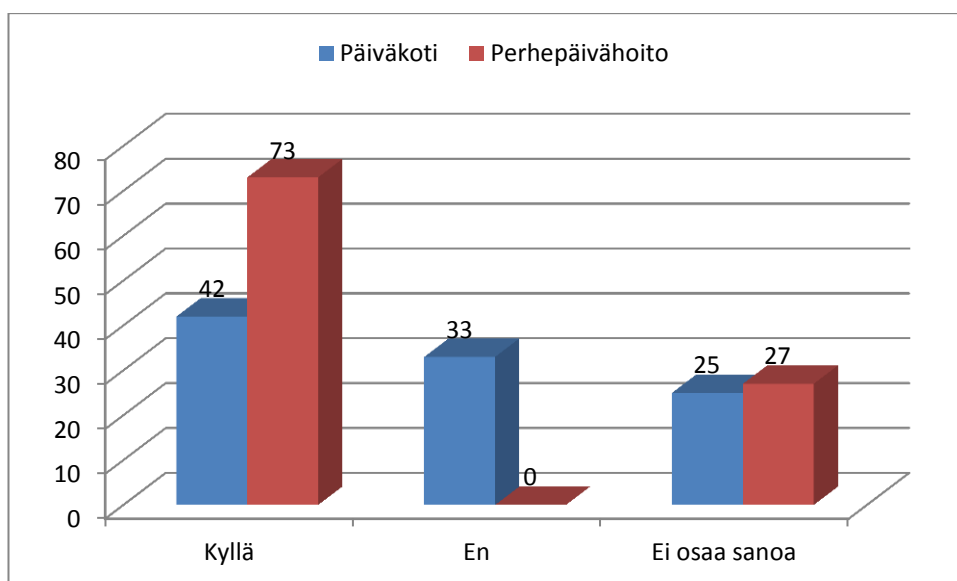
Vastaukset mukautuvat loogisesti aikaisempiin vastauksiin. Suurin osa huoltajista
koki, että heidän lapsiaan ei ole kiusattu. Huomattavaa on kuitenkin, että yhteensä 8
% päiväkodin lasten huoltajista kokee heidän lastaan kiusattavan päivittäin tai vii-
koittain.

Miten lasten keskinäinen kiusaaminen mielestäsi ilmenee lapsesi päivähoitopaikassa?

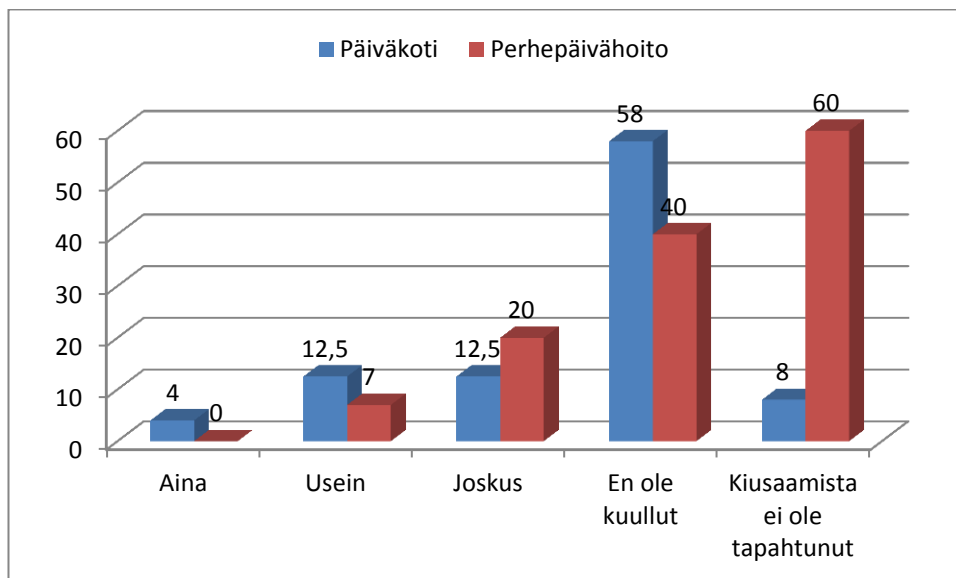
Vastauksista ilmenee, että lasten keskinäinen kiusaaminen on enemmän henkistä kuin fyysistä. Päiväkodissa olevien lasten huoltajat kokevat mahdollisen lasten keskinäisen kiusaamisen näkyvään eniten syrjimisellä ja leikistä ulos jättämisenä. Perhepäivähoidossa olevien lasten huoltajat kokevat mahdollisen kiusaamisen vastavasti nimittelynä, syrjimisellä ja tönnimisenä. Mahdollinen fyysinen kiusaaminen ilmenee tönnimisenä ja potkimisena. Huoltajat valitsivat vastauksissaan useita vaihtoehtoja tai eivät vastanneet ollenkaan.

Koetko saavasi tarpeeksi tietoa lastasi koskevista kiusaamistapauksista?

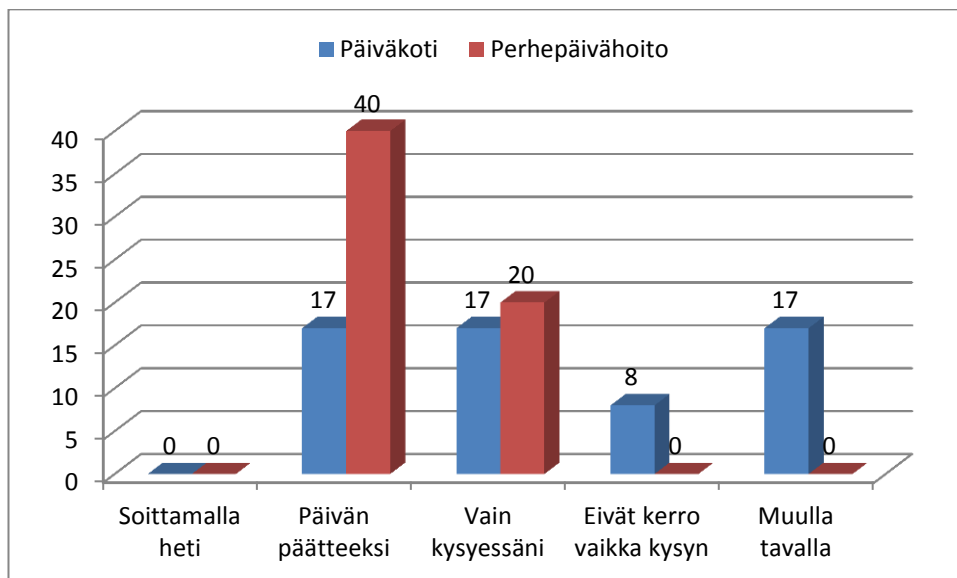
Positiivista on, että suurin osa sekä päiväkodin että perhepäivähoidon lasten huoltajista koki saavansa tarpeeksi tietoa kiusaamistapauksista. Toisaalta päiväkodin lasten huoltajista kuitenkin kolmannes koki tiedonkulun huonoksi. Myös ei osaa sanoa – vastauksia oli yllättävän paljon.

Saan kuulla kiusaamisesta...

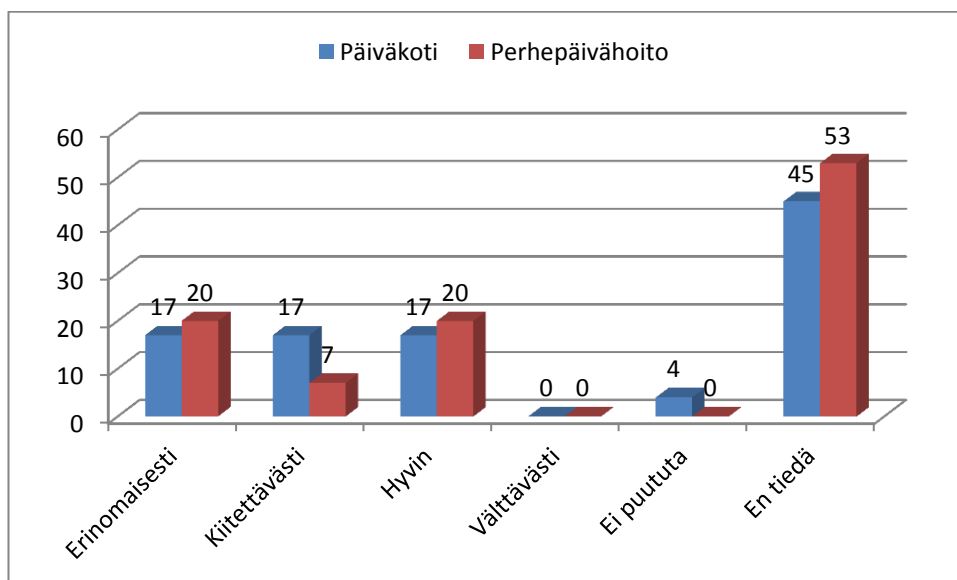
Päiväkodissa olevien lasten huoltajista 58 % ei ole kuullut mahdollisesta kiusaamisesta. Tulos on toisaalta odotettavakin sellaisten lasten kohdalla, jolloin kiusaamista ei tapahdu. Perhepäivähoidossa olevien lasten huoltajat kokevat, että kiusaamista ei edes tapahdu, joten ei siitä sen vuoksi ehkä keskustellakaan. Jos kiusaamista on tapahtunut, huoltajat kokevat saavansa yleensä siitä tiedon.

Päivähoidon työntekijät ovat kertoneet minulle kiusaamistilanteesta...

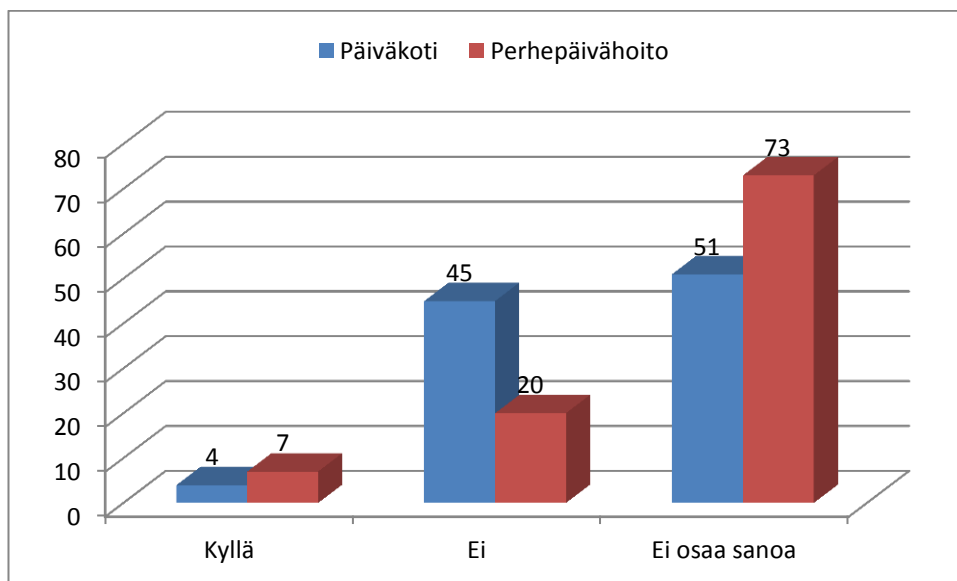
Mahdollisista kiusaamistilanteista on eniten kerrottu päivän päätteeksi. Perhepäivähoidossa kuitenkin viidennes vastaajista kokee, että kiusaamisesta kerrotaan vain kysyttäessä. Yllättävää on, että osa päiväkodin huoltajista kokee, ettei kiusaamisesta kerrota edes kysyttäessä. Ilmeisesti vakavia kiusaamistilanteita ei ole sattunut, koska kenellekään ei ole soitettu päivän aikana.

Ovatko mielestäsi päivähoiton työntekijät puuttuneet lasten keskinäisiin kiusaamistapauksiin...

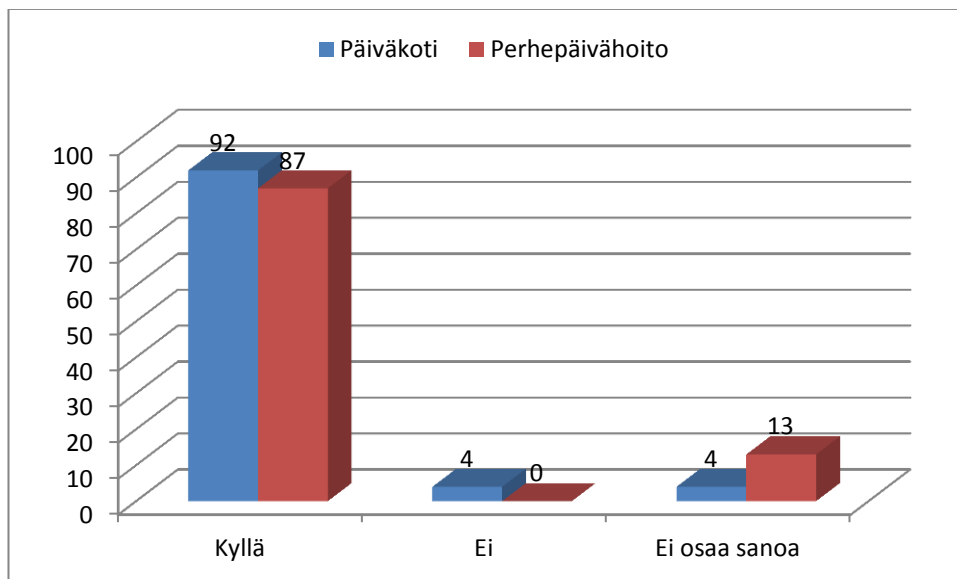
”En tiedä” – vastanneiden suuri osuus johtunee siitä, että kiusaamistilanteisiin ei näiden lasten kohdalla ole jouduttu. Pääsääntöisesti kuitenkin lasten huoltajat kokevat, että puuttuminen on ollut vähintään hyvää.

Onko lasten keskinäisestä kiusaamisesta puhuttu vanhempainilloissa?

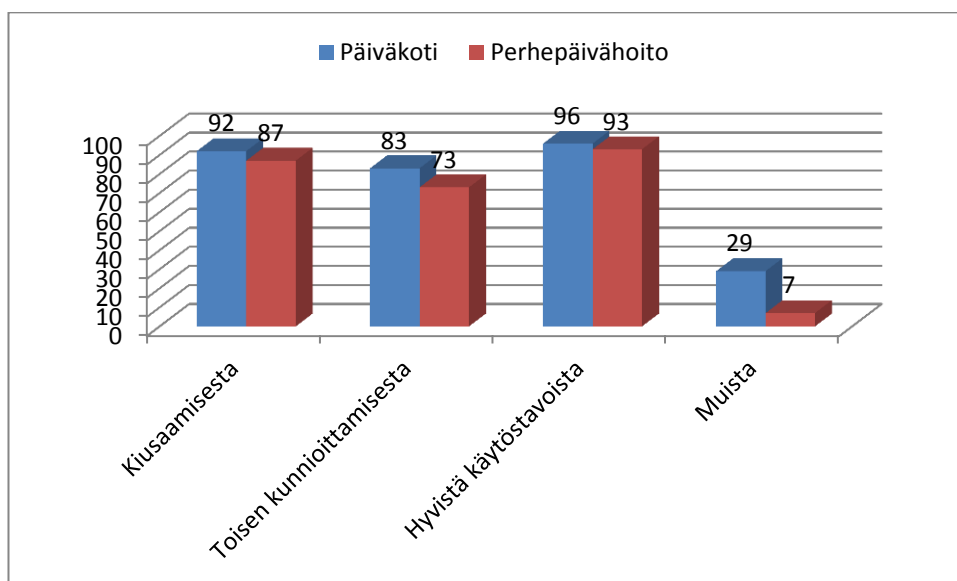
Vastaukset osoittavat, että kiusaamisesta ei ole ainakaan yleisesti puhuttu kovinkaan paljon. Ilmeisesti yksittäisistä tapauksista on saatettu puhua henkilökohtaisesti. Toisaalta ”ei osaa sanoa” -vastaukset saattavat osoittaa, että vanhempainiltoihin ei olla aina edes osallistuttu tai niitä ei ole ollut.

Koetko päivähoiton työntekijöiden onnistuneen luomaan turvallisen ilmapiirin lapsesi päivähoitoon?

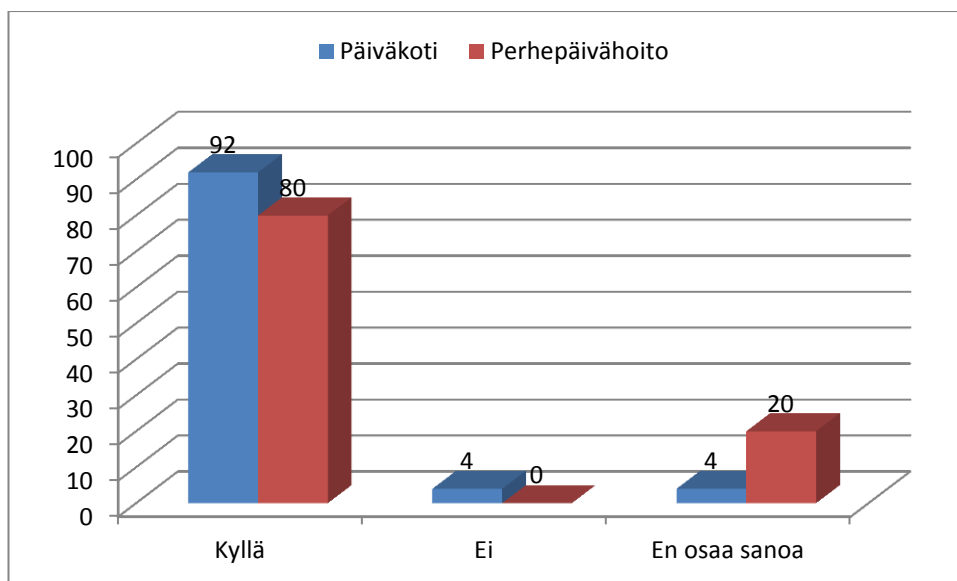
Tutkimustulokset osoittavat että sekä päiväkodissa että perhepäiväkodeissa on huoltajien käsitysten mukaan onnistuttu turvallisen ilmapiirin luomisessa.

Olen kotona keskustellut lapseni kanssa...

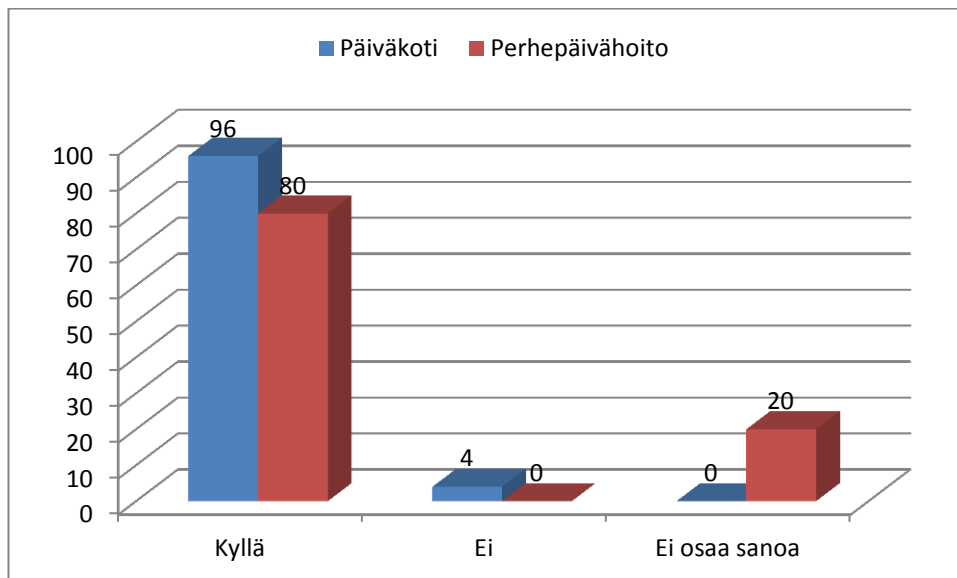
Huoltajien vastaukset osoittavat, että perheissä on kiitettävästi keskusteltu tärkeistä ihmissuhteisiin vaikuttavista tekijöistä.

Koetko päivähoiton työntekijöiden olevan apuna lapsen itsetunnon tukemiseen?

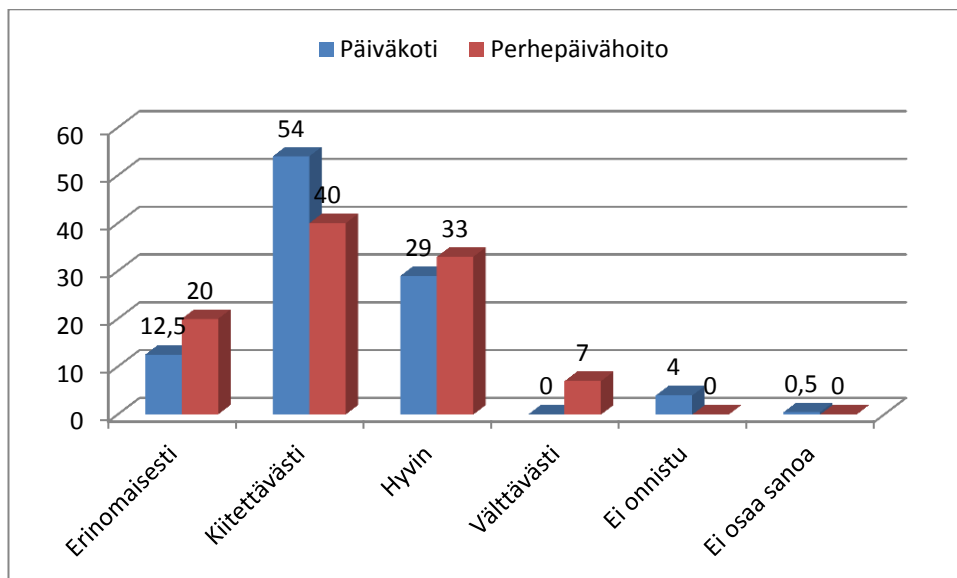
Lähes kaikki huoltajat kokivat työntekijöiden olevan apuna lasten itsetunnon tukemisessa, tosin perhepäivähoidon lasten huoltajista viidennes ei osannut ottaa kantaa asiaan.

Koetko päivähoiton työntekijöiden onnistuneen osaltaan tapa- ja moraalikasvatuksen opetuksessa?

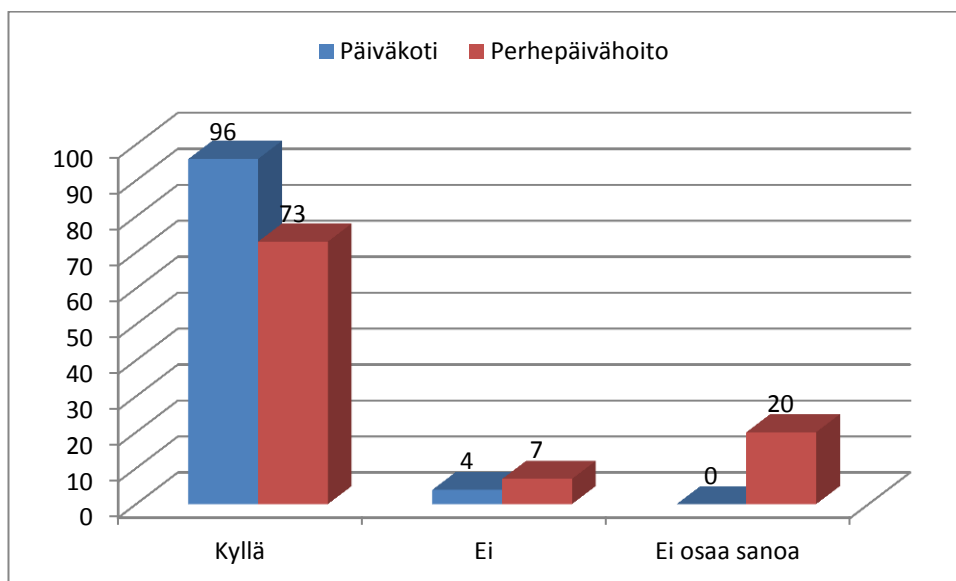
Päivähoiton tapa- ja moraalikasvatuksen onnistumisen osalta huoltajat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä, tosin perhepäiväpäivähoitossa viidennes ei osannut ottaa kantaa asiaan.

Koetko kasvatuskumppanuuden onnistuvan?

Lähes kaikkien lasten huoltajat kokivat kasvatuskumppanuuden onnistuvan vähintään hyvin.

Pomarkun varhaiskasvatuksen arvot ovat turvallisuus, tasapuolisuus ja rehellisyys. Koetko Pomarkun päivähoiton toimivan arvojen mukaisesti?

Lasten huoltajista vain murto-osa koki, että päivähoito ei toimi arvojen mukaisesti. Perhepäivähoidossa viidenneksellä huoltajista ei ollut mielipidettä asiasta.

Muita kommentteja aiheeseen liittyen ja palautetta kyselystä:

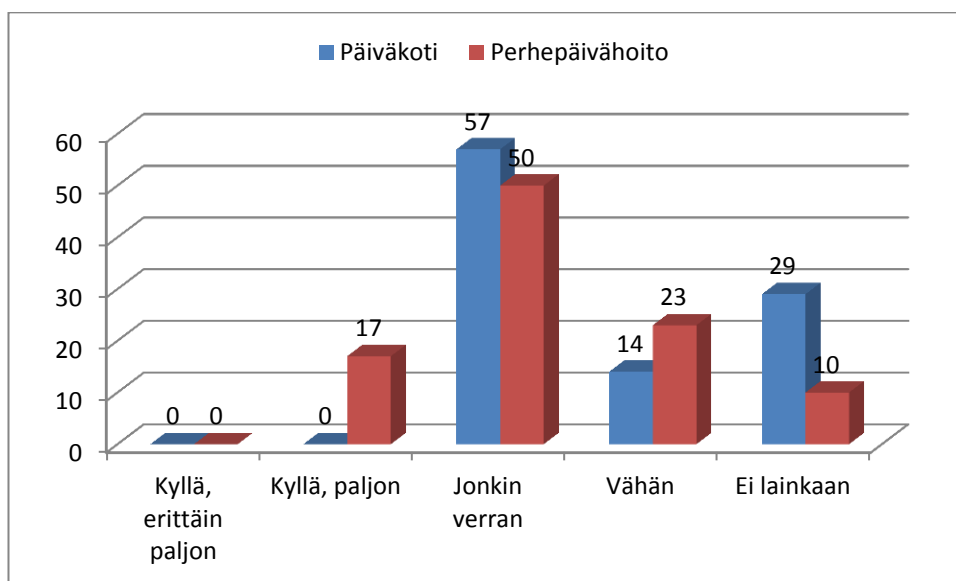
Huoltajien mielestä aihe on hyvin ajankohtainen ja ongelma luultavasti tulee kasvaamaan Pomarkussakin. Lasten keskinäinen kiusaaminen nousee ajoittain esiin päiväkodissa, koska ryhmät ovat suhteellisen suuria ja henkilöstöä suhteessa vähän. Erään vastaajan mielestä kiusaamisen syvät juuret syntyvät viimeistään esikouluikässä. Tästä syystä esikouluun toivotaankin lisää henkilöstöä, jotta kiusaaminen voidaan kitkeä heti pois. Jotkut pienten lasten huoltajat kokivat kyselyn turhauttavaksi, koska kiusaajana toimiva pieni lapsi on usein ymmärtämätön tekonsa vääryydestä. Monet huoltajat toivat esille epäluottamuksensa siihen, etteivätkö lapset kiusaa toisiaan. Monet epäilevät, että kiusaaminen voi tapahtua salassa jopa päivähoiton työntekijöiltä. Toisaalta taas jotkut huoltajat kokivat, että kiusaamiseen puututaan aina, joten siitä ei välttämättä heille tämän takia aina edes kerrota.

7.2 Päivähoidon työntekijöiden näkemykset lasten keskinäisestä kiusaamisesta Pomarkun päivähoitossa

Päivähoidon työntekijöiden vastausten analysoinnissa käytin mahdollisimman paljon työntekijöiden kommenteissa olevia ”suoria lainauksia”. Mielestäni ne kertovat enemmän kuin niistä mahdollisesti yhdistelmänä laadittu referaatti. Usein konkreettinen esimerkki johdattaa ymmärtämään käytännön tilanteita. Joistakin suorista lainauksista poistin kuitenkin sellaiset kuvaukset, joista kyseinen tapahtuma voidaan tunnistaa. Työntekijöiden vastausprosentti oli 64 %, mikä oli hyvä. Lisäksi työntekijät panostivat tutkimukseen, ja halusivat positiivisessa mielessä tuoda mielipiteitään julki. Vastaukset olivat laajoja ja täsmällisiä. Yhteenvetona sekä päiväkodin työntekijöiden että perhepäivähoitajien vastauksista ilmenee, että kiusaamista on jonkin verran, se halutaan rehellisesti tuoda esille ja siihen halutaan myös puuttua. Kiusaamisen ehkäiseminen nähdään tärkeäksi, ja siihen tulee puuttua välittömästi. Ensisijaisena keinona on keskustelu sekä lasten että vanhempien kanssa, sovittelu lasten kesken, anteeksipyyttäminen ja välittömänä rangaistuskeinona esimerkiksi jäähy. Työntekijät kokevat pystyvänsä tapa- ja moraalikasvatuksen avulla ehkäisemään kiusaamista erilaisia toimintamalleja opettamalla.

Työntekijöiden vastauksista huomaa, että he ovat todella hyvin sisäistäneet Pomarkun päivähoitonsa arvot. He toimivat ammatillisesti ja lapsi-/perhekeskeisesti ajatellen. Vastauksista näkyy työkokemuksen ja koulutuksen yhdistelmänä kasvatuksellinen ajattelutapa. Vastauksista ilmenee työntekijöiden aito sitoutuminen työhönsä, ja myös ongelmien tunnistaminen ja niistä avoimesti kertominen. Pienellä paikkakunnalla päivähoito luo monia haasteita; erilaisia kuin taas suurella paikkakunnalla. Työntekijät kokevat työnsä palkitsevana, mutta ajoittain myös raskaana. Tuen saaminen vaikeissa tilanteissa ei aina ehkä ole riittävä, mikä ilmenee erityisesti yksin työskentelevien perhepäivähoitajien vastauksista.

Esiintyykö mielestäsi ryhmässäsi lasten keskinäistä kiusaamista?

Suurin osa sekä päiväkodin työntekijöistä että perhepäivähoitajista koki kiusaamista olevan jonkin verran tai vähän. Perhepäivähoitajista kuitenkin lähes viidennes koki, että kiusaamista on paljonkin. Päiväkodin työntekijöistä lähes kolmannes koki, että kiusaamista ei ole ollenkaan.

Kuvailisitko ryhmässä tapahtuvaa mahdollista lasten keskinäistä kiusaamista?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Ryhmästä pois jättäminen, toisen leikin rikkominen”
- ”Töniminen, jonossa etuilu”
- ”Sanallinen ”en ole kaverisi, jos...” ”mä en tykkää susta” ”en ole sun pari”
- ”Salassa aikuisilta, epäsuoraa”

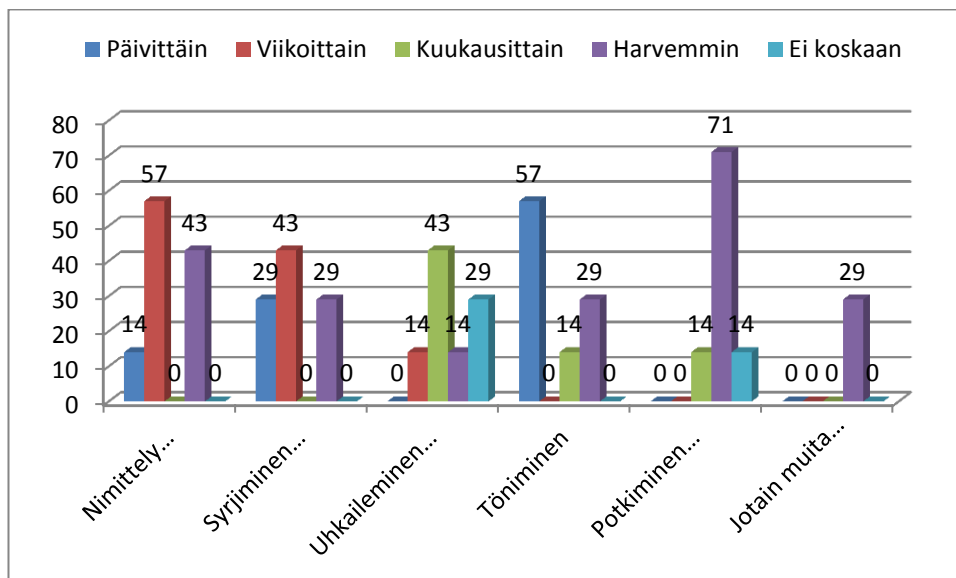
Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Ei kiusaamista juurikaan ole paljon esiintynyt. Fyysistä kiusaamista, tavaroiden piilottelua, leikistä ulossulkemista ja joskus työntämistä pois leikeistä.”
- ”Pienet haluavat päivittäin ottaa lelun toistensa kädestä kun huomaavat miten eri tavoin lelua voikaan käyttää. Tapahtuma kuuluu mielestäni kehityksen kulkuun enkä pidä sitä kiusaamisena.”
- ”Isommat voivat sen sijaan tönä ja sylkeä toisiaan tai nimitellä elleivät saa juuri haluamaansa lelua käyttöön”
- ”Kun ryhmässä on eri-ikäisiä niin tilanteita sattuu. Silloin kun ryhmässäni on saman perheen lapsia, heillä esiintyy keskinäistä valtataistelua.”

- ”Nimittelyä, tyttöjen keskeistä kilpailua”
- ”Uuden lapsen tullessa hoitoon, pidemmän aikaa hoidossani ollut lapsi töni ja kaa-toi lasta ollessani eri huoneessa. Tämäkin ilmiö oli aluksi ehkä sopeutumisreaktio.”

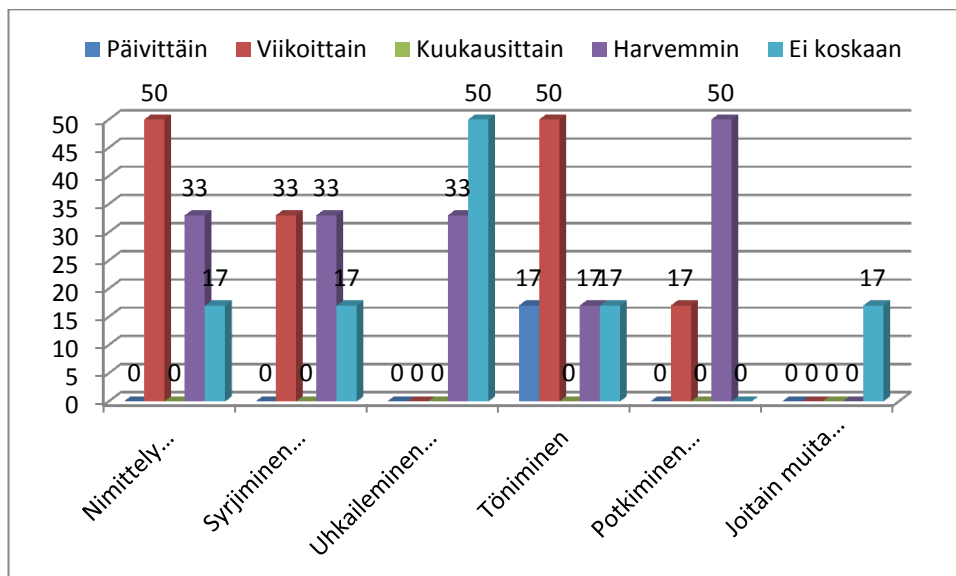
Ilmeneekö ryhmässä seuraavanlaista lasten keskinäistä kiusaamista:

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

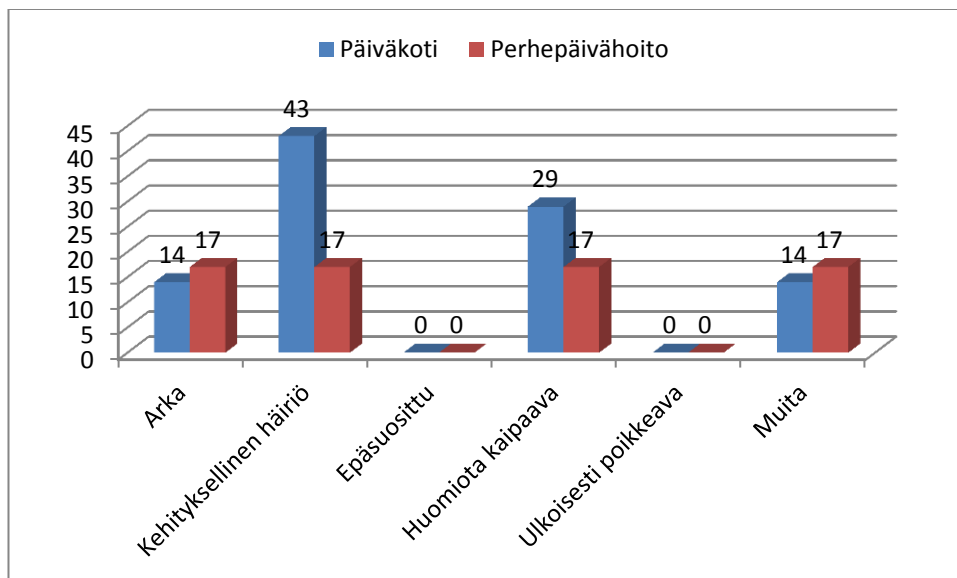
Päiväkodin työntekijät kokivat, että vaikka kiusaamista yleisesti tapahtuukin vain vähän, niin henkistä kiusaamista tapahtuu vähintään viikoittain. Myös töniminen tuntuu olevan päivittäin ilmenevä kiusaamismuoto, mutta potkimista ja muuta fyysisesti raskasta kiusaamista esiintyy harvoin.

Perhepäivähoitajien vastaukset:

Perhepäivähoitajien mielestä vain tönimistä ilmeni päivittäin. Sen sijaan nimittelyä, syrjimistä ja tönimistä saattoi ilmetä viikoittain.

Oletko huomannut kiusatulla olevan jotain näistä ominaisuuksista?

Päivähoidon työntekijöiden näkemysten mukaan kiusatuksi joutui useimmin lapsi, jolla oli jokin kehityksellinen häiriö tai joka luonteeltaan oli arka tai huomiota kaipaava.

Mitkä ovat mielestäsi mahdollisia syitä lasten keskinäiseen kiusaamiseen?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

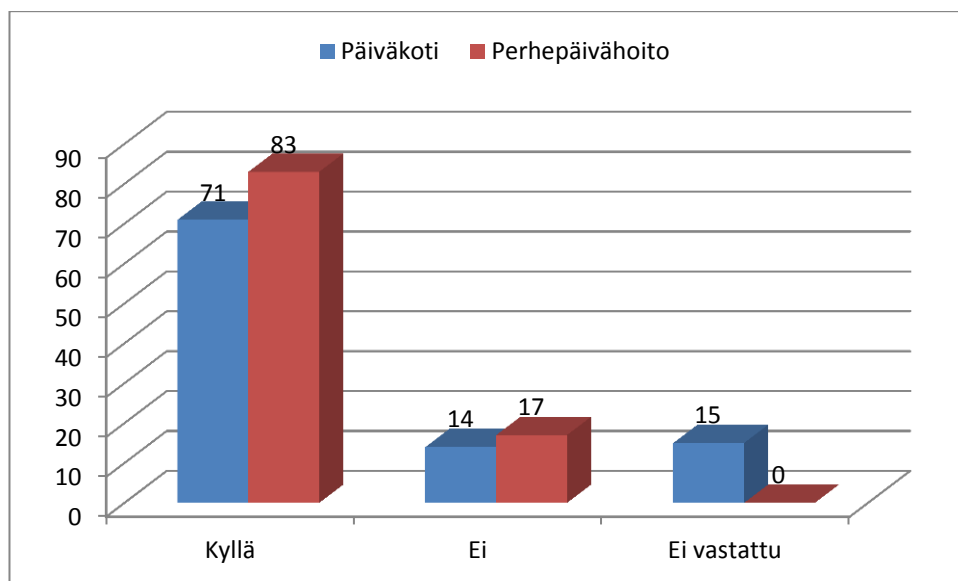
- ”Kateus (kauniit pitkät hiukset, hienot vaatteet, perheen kanssa tehdään kaikkea mukavaa...)”
- ”Arka lapsi ei pidä puoliaan → antaa tavarat ja mahdollisuudet vastaan laittamatta röyhkeämmälle”
- ”Halu olla parempi, suosittu kaveripiirissä, olla ”pomona””
- ”Kiusatun huono itsetunto”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Kiusaajalla kohde vaihtuu, syyt ovat erinäisiä. Kohde voi olla myös aikuinen”
- ”Kiusaaja ei siedä lähelleen ketään, ei osaa sanoa varsinaista syytä tähän”
- ”Ryhmässä oman paikan löytäminen”
- ”Väsytys → herätetty aamulla klo 6.00”
- ”Ikävöidään vanhempia, jotka ovat töissä”

- ”Huomion haku→pienille vaihdetaan vaippaa, otetaan syliin, paapotaan, isompikin lapsi haluaa huomiota itseensä”
- ”Vallanhalu→ 4-vuotiaskin tietää jo että jaksaa tuupata pienemmän pois tieltään”
- ”Pienemmät kiusaajat kiusaavat parasta ystävänsä, mutta ei tee sitä mielestäni kiusaamisen varsinaisessa merkityksessä, vaan siksi, että hän pitää kaveristaan, mutta ei osaa ilmaista sitä muulla tavoin. Kiusaaminen suurinta vapaapäivien jälkeen (ollut ikävä).”
- ”Jos pojat saman ikäisiä, leikkeissä joskus vähän kilpailua paremmuudesta. Jos tytöt uhmaikäisiä, joten kinataan vähän leluista.”
- ”Minun ryhmässä kommunikointivaikeus. Tönijä ei puhu lainkaan hoidossa, hän näyttää tunteensa elein ja liikkein.”

Onko työyhteisössänne yhteiset tavat lasten keskinäiseen kiusaamisen puuttumiseen?

Päiväkodin työntekijöistä vain 14 % kokee, että työyhteisössä ei ole yhteisiä pelisääntöjä kiusaamiseen puuttumisessa. Osa perhepäivähoitajista on ilmeisesti ajatellut kotiaan työyhteisöksi, joten kyllä-vastauksia on suurin osa. Osa perhepäivähoitajista on vertaillut omia tapojaan vastaavasti Pomarkun päivähoiton yhteisiin tapoihin.

Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät tavat tällaiseen kiusaamiseen puuttuttaessa?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Keskustelu, sovittelu, kiusaajalle kertominen teon vääryydestä”
- ”Pienet ”jäähylle” menot, rangaistus esim. ulkoa sisälle.”

- ”Aikuinen havainnoi ja tarkkailee lapsiryhmää ja sen käytöstä”
- ”Puuttua heti jos jotain ilmenee”
- ”Ohjaaminen toisten kavereiden pariin”
- ”Vanhemmat tarvittaessa mukaan”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Keskustelu ja aikuisen läsnäolo, sekä aikuisen ohjaus leikissä → vältetään kiusaamisen aiheuttavia tilanteita”
- ”Lapsi joutuu jäähypenkille yhtä monta minuuttia kuin on ikävuosia ja selitetään miksi sinne joutuu.”
- ”Voi ehdottaa anteeksipyytämistä, mutta ei pakottaa siihen. Anteeksipyyntö pitää olla oma-aloitteista, aitoa.”
- ”Välitön puuttuminen, keskustelu tilanteen rauhoituttua ja lasten havainnointi tällaisten tilanteiden estämiseksi. Kiusaamista ei sallita missään tilanteessa.”

Miten puutut lasten keskinäiseen kiusaamiseen?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset

- ”Lapset puhutteluun ja tarkistan asioiden taustat → sovinnon tekeminen”
- ”Keskustelu vanhempien kanssa”
- ”Neuromalla ”oikeita” käyttäytymismalleja”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Keskustelu lapsen kanssa ja siirtämällä lapsi pois tilanteesta”
- ”Välittömästi aikuinen paikalle, tilanteen selvittely molempien osapuolien näkökulmasta”
- ”Keskustelu, oikeat toimintatavat, miten olisi tullut toimia, anteeksipyyntö”
- ”Väkivaltaisesta käytöksestä heti jäähä, muuten varoitusten jälkeen jos jatkuu pitkempään.”
- ”Kerron, että kaverille tulee paha mieli jos tönii tms. ”
- ”Voi ottaa syliin ja keksiä muuta puuhaa. Voidaan esimerkiksi lukea satukirjaa, että riitely unohtuu”
- ”Päivälepo on hyväksi joskus myös sellaisille lapsille, jotka eivät joka päivä nuku tai vanhemmat ovat sen kieltäneet jo melko pienenä. Väsymys vaivaa. Voi myös lepäillä ja rauhoittua valveilla kirjaa katsellen.”

- ”Hoitajana minun ei ainakaan pitäisi provosoitua”
- ”Lapsi tarvitsee ikätovereiden seuraa kehittyäkseen pienestä nahistelusta huolimatta.”
- ”Kovin pitkäksi aikaa lasta ei voi eristää päivähoidossa toisista, kaikkia on valvottava”
- ”Esimerkiksi leluille jaetaan käyttövuoroja, varsinkin uusille tavaroille.”
- ”Pyydän lapsia kertomaan asiasta myös kotona”

Kenen kanssa olet pyrkinyt selvittämään tällaisia kiusaamistapauksia?

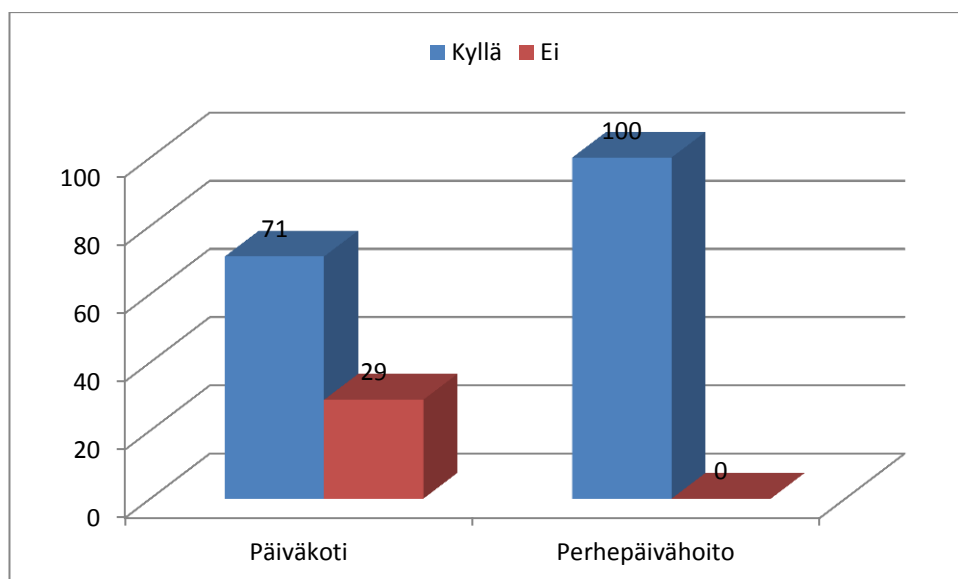
Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Työkaverit”
- ”Erityislastentarhanopettaja”
- ”Kiusaaja ja kiusattu”
- ”Neuvola”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Lasten”
- ”Vanhempien”
- ”Esimiehen→ohjaaja, varhaiskasvatusjohtaja”
- ”Nahistelusta on kerrottu vanhemmille. Kovin vakavaa se ei ole ollut, ja ohjaajalle normaalikäyntien yhteydessä miten ryhmä tulee toimeen keskenään.”

Onko päivähoitoryhmässänne keskusteltu lasten keskinäisestä kiusaamisesta?

Perhepäivähoitajat kokevat, että lasten keskinäisestä kiusaamisesta on keskusteltu aina. Päiväkodin työntekijöistä vajaa kolmannes kokee, että lasten keskinäisestä kiusaamisesta ei ole puhuttu.

Mitä asiasta on keskusteltu?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Jokamiehen oikeudet on selvitetty heti lukuvuoden alussa”
- ”Ketä kiusataan.. Vähemmän on puhuttu kuka kiusaa ja miksi”
- ”Yleensä kiusaamistilanteesta”
- ”On keskusteltu syistä: miksi kiusataan.. tunnetiloista, miltä tuntuu.”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Toimintatapoja kiusaamisen ehkäisemiseksi”
- ”Keskustelu vanhempien kanssa”
- ”Pienten kanssa tehdään juttuja joista tulee hyvä mieli, vaikka halataan.

Isojen kanssa pohditaan syvällisemmin mistä kiusaaminen johtuu, mitä voisimme tehdä ja että kotona olevat kaverit ja eskari helpottavat. Kaikkien kanssa on tultava toimeen.”

- ”Ihan hyvässä hengessä. Vanhemmat ymmärtävät, koska lapsensa nahistelevat kotonakin, mutta sanovat, että vain yhdessä leikkimällä ja harjoittelemalla voi oppia käyttäytymään paremmin. Ohjausta ja valvontaa toki tarvitaan niin kotona kuin hoitopaikassakin.”

Miksi asiasta ei ole keskusteltu?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Voi olla, että joskus on helpompaa jos asiaan ei puututa. Niin se on aina ollut. Ja tulee aina kouluissa ja päiväkodeissa olemaan!”
- ”Systemaattista kiusaamista ei esiinny omassa ryhmässä. Yksittäiset lyömiset, nimittelyt, tönimiset käsitellään aina erikseen kyseisen lapsen kanssa.”

Kaikki perhepäivähoitajat vastasivat edelliseen kysymykseen ”kyllä”, joten selventävään kysymykseen ei tarvinnut vastata.

Miten sinä itse ja päivähoito voisitte ehkäistä tällaisen kiusaamisen syntymistä?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Olla enemmän läsnä lasten päivittäisessä toiminnassa, osallistumalla lasten leikkiin ja ohjaamalla sitä → silmät ja korvat auki”
- ”Säännöt ja rajat kaikilla samat”
- ”Päiväkodissa liikaa pieniä koppeja, joissa ei aikuisia .. ja ovet kiinni. Siellä pystyy rauhassa kiusaamaan suullisesti.”
- ”Puuttamalla välittömästi!”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Lapsiryhmän suunnittelu on tärkeä: minkä ikäisiä lapsia laitetaan samaan ryhmään, että ryhmä toimisi mahdollisimman hyvin”
- ”Yhtenäisten toimintatapojen löytyminen. Samat säännöt → kaikki pitää niistä kiinni”
- ”Mahdollisuus useimmin/helpommin kiertävän lastentarhanopettajan kanssa keskusteluun → antaa tukea muuten niin yksinäiseen työhön. Saada tukea ammatillisesti.”
- ”Vakavissa tapauksissa kiusaava lapsi pitäisi siirtää hänelle sopivampaan ryhmään, että olisi ikätason mukaista toimintaa.”
- ”Kiusatulle hankkia esim. puheterapiaa, että syy poistuu”
- ”Puhua erilaisuudesta esim. satukirjojen avulla”
- ”Tärkeintä on opettaa, että kaikkien kanssa on osattava tulla toimeen ja kiusaamiseen puututtava heti. Mahdollisuuksien mukaan riitapukarit eri leikkeihin.”

Miten ammattikasvattajana voisit olla lapsen itsetunnon tukena?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Keskustella lapsen kanssa enemmän, kehuminen, kannustaminen, rohkaiseminen, huomioiminen, arvostaa lasta omana persoonanaan.”
- ”Vahvistaa lapsen tunnetta osaamisesta, ”riittävydestä”, antamalla palautetta – posit/negat.- tarpeen mukaan. Lapsen huomioiminen yksilönä ryhmässä.”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Jokaisella lapsella on oma vahvuutensa, joka tulee nostaa esille”
- ”Tukea lasta omissa vahvuuksissaan ja taidoissa, jotka ovat vielä opettelussa”
- ”Kannustamalla ja rohkaisemalla yrittämään aina uudestaan → vaikka nyt olisi hankalaa niin jatkossa helpottaa taitojen kehittyessä”
- ”Osoittamalla erilaisuuden hyväksymisen”
- ”Jutteleamalla vaikeista asioista etukäteen”
- ”Kehua ja kannustaa lasta aina kun hän toimii toivotulla tavalla”

Millaisia seurauksia mielestäsi lasten keskinäisestä kiusaamisesta pitäisi olla?*Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:*

- ”Tulisi tulla julkiseksi heti alusta asti. Lapsen tulisi menettää oikeuksia/etuuksia, kunnes ymmärtää tekonsa ja lopettaa kiusaamisen”
- ”Jokin rangaistus! Pelkkä keskustelu ei todellakaan auta. Riippuu tietysti lapsesta.”
- ”Puuttua ongelmatapauksiin yhdessä vanhempien kanssa.”
- ”Sopia yhdessä pelisäännöistä”
- ”Niihin pitää aikuisen puuttua aina!”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Jonkinlainen ”funteeraustunti” ja keskustelu asiasta”
- ”Iästä riippuen... ehkä kotona karkkipäivän poisjäänti”
- ”Kertominen vanhemmille jos vakavaa”
- ”Pikkunahistelut unohtuvat asianomaisilta pian eikä niistä pidä sen suurempaa numeroa tehdäkään”
- ”Ensinnäkin kiusaaminen ei ole hyväksyttävää koskaan eikä missään tilanteessa, mutta kiusaaminen täytyy selvittää aina loppuun asti.”
- ”Jäähypenkki (kaikille ei toimi, toisinaan lisää uhmaa)”
- ”Leikistä pois ottaminen, ohjaaminen toisaalle”
- ”Anteeksi pitää pyytää”

Miten ryhmässänne opetetaan lapsille tapa- ja moraalikasvatusta?*Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:*

- ”Ottamalla toiset huomioon ja puhumalla toisille ystävällisesti. Kohtelee toista niin kuin haluaisit itseäsi kohdeltavan”

- ”Syksyllä paljon, mutta asia on esillä muulloinkin melkein päivittäin”
- ”Lukemalla ja keskustelemalla aiheeseen liittyviä kertomuksia.”
- ”Käytännön tilanteista käydään tilanteiden kulkua läpi yhdessä keskustellen (demonstroidaan)”
- ”Keskustelut, kuvasarjat, näytelmät, tarinat, leikin avulla hoidetaan paljon vaikeita asioita”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Miltä itsestä tuntuisi, jos kaveri tekisi sinulle noin”
- ”Tapa- ja moraalikasvatusta päivän kaikkien toimien ohessa kertomalla miten kuuluu toimia, mikä fiksumaa, hyvien tapojen mukaista”
- ”Kaikki hoitokaverit tulee huomioida tasapuolisesti”
- ”Leikin jakamisella, pöytätapojen opettelulla, päivän toiminta tapahtuu hoitajan kotona, joten kunnioitus toisen omaan nousee hyvin esille. Aikuinen on kaikessa mukana ja läsnä kokoajan”
- ”Leikin avulla ojennetaan – ole hyvä → saaja kiittää.”
- ”Käsienpesu ennen ruokailua, WC-käynnin jälkeen. Anteeksipyyttäminen, jos riidellyt”
- ”Auttaa pienempää esimerkiksi pukemisessa”
- ”Syntymäpäivien huomioiminen”
- ”Tervehtiminen, pienemmän lohduttaminen”

Miten kasvatuskumppanuus näkyy Pomarkun varhaiskasvatuksessa?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Työtä tehdään vanhempia kunnioittaen ja arvostaen”
- ”Vanhemmat ottavat melko rohkeasti ja asiallisestikin yhteyttä kiusaamisasioissa/epäilyissä”
- ”Välitön keskusteluyhteys puolin ja toisin”
- ”Henkilökunta tukee vanhempia ja toimii yhteistyössä kodin kanssa”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Vasun laadinta: vanhemmat, hoitaja, ohjaaja yhdessä”
- ”Tutustumispäivät seuraavaan hoitomuotoon: tulevat esikoululaiset päiväkotiin, kouluun siirtyvät kouluun”

- ”Yhteiset retket, teatterit, joulujuhlat”
- ”Tarvittaessa yhteiset palaverit: varhaiskasvatusjohtaja, hoitaja, vanhemmat + kuntoutusohjaaja, kelto, yhteys neuvolaan”
- ”Kasvatuskumppanuus näkyy siinä, että lasta/lapsia hoidetaan yhteistoimin vanhempiä kunnioittaen.”
- ”Vanhempien ja minun välinen luottamus on aitoa. Vanhemmat ovat minun kansani useamman vuoden, joten kasvatuskumppanuus kasvaa koko ajan. Kun lapset/vanhemmat tulevat mielellään, se kertoo luottamuksesta.”
- ”Yhteen hiileen puhallus”
- ”Ongelmien ilmaantuessa heti keskustelu vanhempien kanssa haku/tuontitilanteissa. Jos omat neuvot loppuvat tai ongelma pitkäaikainen → keskustelu ohjaajan, kelton, neuvolan tai muiden päivähoiton työntekijöiden kanssa”

Pomarkun varhaiskasvatuksen arvot ovat turvallisuus, tasapuolisuus ja rehellisyys. Miten ne näkyvät päivähoitossa?

Päiväkodin työntekijöiden vastaukset:

- ”Päivittäisissä toimissa. Kasvattajat toimivat arvojen mukaan”
- ”Turvallisuus: Olosuhteiden muokkaus turvalliseksi (sisä- ja ulkotilat), suunniteltu toiminta. Lapsen on hyvä olla päivähoitossa niin fyysisesti kuin henkisesti.”
- ”Tasapuolisuus: Jokaisella on sama oikeus saada osallistua, toimia jne.”
- ”Rehellisyys: Palkitsen rehellisyydestä ihan konkreettisesti (jos vastakohta epärehellisyys on tullut esiin muka parempana lasten mielestä). Sanotaan asiat niin kuin ne ovat”
- ”Kaikki toiminta perustuu ed. mainittuihin asioihin”

Perhepäivähoitajien vastaukset:

- ”Kotini on turvallinen ja siisti, lapsille ja vanhemmille hyvä tulla”
- ”Piha on lapsille turvallinen leikkipaikka”
- ”Rehellisyys lasten ja vanhempien kanssa avoin keskustelu → olemalla aito ja oma itseni”
- ”Kaikille perhepäivähoitajille on laadittu turvallisuuskansio omaan kotiin. Hoitoympäristö tehdään mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman turvalliseksi.”

- ”Huolehdin siitä, että kaikilla olisi myös kiusaamisen puolesta turvallinen hoitoympäristö. Kohtelen kaikkia, lapsia ja perheitä, tasapuolisesti ja yritän olla mahdollisimman rehellinen ja avoin ja siihen kannustan myös lapsia ja perheitä”
- ”On laadittu se ”punainen” kansio, joka sisältää esim. lasten kuvat, rakennuspiirustukset, ympäristökartan, vasut, hoitosopimukset ja niitä kerran vuodessa päivitetään”
- ”Hoitopäivän kulusta kerrotaan vanhemmille päivittäin ja varsinkin jos jotain erityisempää on tapahtunut.”
- ”Rehellisyyteen kuuluu myös lasten mahdollinen kehitysviivästyminen tai puheen kehityksen ongelmien puheeksi ottaminen, jota vanhemmat eivät aina halua kuulla tai myöntää”

Muita kommentteja aiheeseen liittyen ja palautetta kyselystä:

Päiväkodin työntekijöiden kommentit:

- ”Kysely on todella hyvä!”
- ”Samantyyllisiä kysymyksiä melko monta”

Perhepäivähoitajien kommentit:

- ”Tämä kysely on erittäin aiheellinen ja jatkoa odotellessa!!”
- ”Vanhemmat sanoivat, että on hyvä kun aiheesta puhutaan, mutta vielä tärkeämpää olisi tehdä kysely koululaisille. Mitä vanhempi lapsi on, sitä paremmin hänen pitäisi ymmärtää olla kiusaamatta toista sekä tiedostaa se miltä kiusatusta tuntuu”
- ”Hyvä, että valitsit tämän aiheen ja toivottavasti tämän myötä kiusaamiseen puututaan entistä herkemmin. Ja toivottavasti siitä puhutaan myös avoimemmin.”

7.3 Päivähoidon työntekijöiden ja lasten huoltajien näkemysten vertailua lasten keskinäisestä kiusaamisesta Pomarkun päivähoidossa

Tutkimustuloksista ilmenee, että päiväkodissa koetaan tapahtuvan jonkin verran enemmän kiusaamista kuin perhepäivähoidossa. Vertailtaessa huoltajien ja päivähoidon työntekijöiden vastauksia, ne vastaavat melko hyvin toisiaan. Päiväkodin osalta sekä työntekijät että huoltajat kokivat pääsääntöisesti kiusaamista tapahtuvan jonkin

verran tai vähän. Perhepäivähoidossa vastaavasti suurin osa lasten huoltajista koki, että kiusaamista ei tapahdu ollenkaan, kun taas vain 10 % perhepäivähoitajista oli tätä mieltä. Vastaavasti päiväkodin lasten huoltajista neljännes koki, että kiusaamista ei tapahdu ja vajaa kolmannes työntekijöistä koki samoin.

Päiväkodissa kiusaamista koetaan huoltajien mielestä tapahtuvan useammin (tosin sielläkin melko harvoin) kuin perhepäivähoidossa. Perhepäivähoidossa kiusaamisen koetaan olevan vaihtelevaa tai lasta ei ole koettu kiusattavan lainkaan. Vertailtaessa huoltajien ja työntekijöiden vastauksia, päiväkodin työntekijöiden vastaukset vastaavat melko hyvin lasten huoltajien vastauksiin. Perhepäivähoitajat kuitenkin kokevat, että tietyt kiusaamismuodot ilmenevät heidänkin lapsiryhmissään päivittäin (töniminen) tai viikoittain, vaikka huoltajat ovat eri mieltä.

Päiväkodissa eri kiusaamismuotoja ilmeni lasten huoltajien kokemana enemmän kuin perhepäivähoidossa. Molemmissa paikoissa korostuivat henkiset kiusaamismuodot ja töniminen. Työntekijöiden vastaukset ovat yhteydessä huoltajien vastauksiin, ja samat ilmenemismuodot nousivat esiin. Työntekijät tosin kokivat eri kiusaamismuotoja tapahtuvan useammin.

Päiväkodissa huoltajat eivät koe saavansa tietoa kiusaamistapauksista yhtä hyvin kuin perhepäivähoidossa. Perhepäivähoidossa suurin osa saa tiedon heti päivän päätteeksi. Työntekijöiden vastauksissa näkyy sama suuntaus, tosin kysymysasettelu näissä kysymyksissä hankaloittaa vertailua.

Huoltajien mielestä kiusaamisen puututaan vähintään hyvin. Päivähoidon työntekijöiden avovastauksista ilmenee sama mielipide. Päivähoidon työntekijät esittävät avovastauksissaan ehkäisykeinoina varhaista puuttumista, keskustelua, sovittelua, anteeksi pyytämistä ja pieniä jäähyrangaistuksia. Pidemmällä ajanjaksolla kiusaamisongelmaan koetaan pystyvän vaikuttamaan toimintamalleja opettamalla sekä tapa- ja moraalikasvatuksen kautta. Turvallisen ilmapiirin luomiseen, lapsen itsetunnon tukemiseen, tapa- ja moraalikasvatuksen opettamiseen, kasvatuskumppanuuden onnistumiseen ja varhaiskasvatuksen arvojen toteuttamiseen huoltajat ovat tyytyväisiä. Avovastausten mukaan myös työntekijät ovat pyrkineet näissä kasvatuksellisissa ko-

konaisuuksissa näihin päämääriin, ja he ovat vastauksia vertailtaessa myös siinä onnistuneet.

8 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat tutkija ja tutkijan taidot, aineiston laatu, aineiston analyysi ja tutkimustulosten esittäminen. Sisällöllisessä analyysissä aineiston pitäisi olla sellaista, että se kuvaa mahdollisimman luotettavasti tutkittavaa ilmiötä. (Janhonen & Nikkonen 2003, 36.) Pätevyys eli validiteetti toteutuu, jos tutkimuksella saadaan tietoa tarkastelun kohteena olevasta tutkimustehtävästä. Tutkimuksen validiteettia lisää monipuolinen aineiston keruu ja vertailu. (Krause & Kiikkala 1996, 72.) Tutkimuksessani kysymykset oli mietitty hyvin tarkkaan, jotta niistä saadut tiedot vastaisivat mahdollisimman hyvin asetettuihin tutkimustehtäviin.

Aineistoa kerättiin melko suuri määrä ja se tavoitti kaikkien Pomarkun päivähoitossa olevien lasten huoltajat. Esikouluikäisten osalta tutkimus tavoitti jokaisen, sillä kaikki esikouluikäiset ovat Pomarkun päiväkodin esikoulussa. Päiväkodissa olevien lasten huoltajien ja päivähoiton työntekijöiden osalta vastausprosentti oli hyvä, mutta perhepäivähoitossa olevien lasten huoltajien osalta se olisi saanut olla hieman korkeampi. Vertailutietoa saatiin keräämällä tietoa sekä lasten huoltajilta että päivähoiton työntekijöiltä. Toinen vertailuasetelma saatiin vertailemalla päiväkodin ja perhepäivähoiton vastauksia sekä huoltajien että työntekijöiden näkemysten osalta. Näin saatiin laaja kokonaiskuva koko Pomarkun päivähoiton tilanteesta. Tutkimustulokset esitettiin pääosin numeerisina pylväsdigrammeina, joita täydensivät sanalliset vertailut ja suorat lainaukset työntekijöiden kommentteista. Tuloksia heikentää hieman se, että jotkut vaihtoehdot olivat liian lähellä toisiaan, mutta toisaalta tulkinnassa ne voitiin ajatella samaan kategoriaan kuuluvaksi. Tämän tutkimuksen tekijänä olen melko kokematon, mikä voi aiheuttaa tutkimukseen vinoutumia esimerkiksi vastaus-

ten tulkinnassa. Toisaalta uskon, että opinnoissani saamani teoreettiset pohjatiedot sekä harjoittelujaksolla oppimani käytännöt riittävät luotettavaan tulkintaan.

Tutkimuksen arviointiin voidaan käyttää myös uskottavuuden arvioimista. Uskottavuus sisältää kredibiliteetin, johon sisältyy uskottavuus ja luotettavuus, siirrettävyyden, luotettavuuden sekä vahvistettavuuden. Luotettavuuden voi turvata esimerkiksi käyttämällä riittävästi aikaa ymmärtääkseen tutkimuskohdettaan. (Kiviniemi 2010.) Tässä tutkimuksessa analyysivaiheessa käytettiin runsaasti aikaa ja tuloksia pyrittiin tarkastelemaan sekä vanhempien että työntekijöiden kannalta. Mielestäni uskottavuus toteutui tutkimuksessa. Tulokset voidaan otoksen kattavuudenkin takia siirtää suoraan esimerkiksi keskustelun ja koulutusten pohjaksi Pomarkun päivähoitossa. Niihin vedoten voidaan nostaa esille niitä kohtia, joista annetaan kiitosta tai joihin pitää esimerkiksi vanhempainilloissa tai työntekijöiden työnohjauksessa puuttua.

Tutkimuksen luotettavuus eli realibiliteetti ilmenee tutkimusprosessin toteuttamisessa. Luotettavuuden tarkastelussa arvioidaan, miten tutkimustulos vastaa tutkimuskohdetta ja vastaavatko tutkimuksen johtopäätökset alkuperäistä tutkimusaihetta. (Krause & Kiikkala 1996, 72; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 213.) Tutkimustulokset vastaavat tutkimuksessani hyvin tutkimusasetelman kysymyksiin. Alkuperäistä aineistoa käytettiin asioiden tarkisteluun ja käsitteiden tarkentamiseen koko tutkimuksen analysoinnin ajan, jolloin aineistoa luettiin läpi useita kertoja. Luotettavuuteen saattaa liittyä epävarmuustekijänä vastausten rehellisyys. Vaikka vastauslomakkeet palautettiin suljetussa kuoressa, saattaa pienellä paikkakunnalla huoltajien vastaukset olla ”liian varovaisia”. Tämä korostuu vielä enemmän perhepäivähoitossa, jossa yhteisö on pieni ja kaikki tuntevat toisensa mahdollisesti monestakin yhteydestä.

Tutkimusetiikka edellyttää, että tutkija huomioi toiminnassaan tutkimuksen kohteena olevat henkilöt ja muut vaikuttavat tekijät. Tutkimusotteen eettiset vaatimukset edellyttävät tutkijalta eettistä vastuullisuutta. Eettinen vastuullisuus pitää sisällään laadullisen tutkimusaineiston hankinnan ja tutkimuksen kaikkien vaiheiden tarkan ja rehellisen toteuttamisen. Sain Pomarkun sivistystoimelta tutkimusluvan ja sen jälkeen suunnittelin tutkimukseni eri vaiheet tosi huolellisesti. Kyselylomakkeet suunniteltiin opinnäytetyöohjaajani ja Pomarkun varhaiskasvatusjohtajan kanssa muokaten niitä

moneen kertaan. Samalla kartoitettiin kyselyyn osallistuvien määrät, jotta osasin myöhemmin laskea osallistumisprosentit. Ennen lomakkeiden jakamista olin Pomarkun päiväkodissa kertomassa tutkimuksesta ja annoin tarkat ohjeet. Samat ohjeet olivat myös sekä huoltajien että työntekijöiden kyselyiden saatekirjeissä. Lisäksi pidin erillisen informaatiotilaisuuden perhepäivähoitajien kokouksessa. Päivähoidon työntekijät jakoivat lomakkeet huoltajille, ja ne palautuivat suljetuissa kuorissa joko päiväkotiin tai perhepäivähoitajille, jotka palauttivat kuoret varhaiskasvatusjohtajalle. Käsittelin vastaukset rehellisesti ja huolellisesti. Näin eettisyys säilyi koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimusraportissa yksittäisiä henkilöitä tai tapauksia ei ole tunnistettavissa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Usein ajatellaan, että kiusaaminen on yleistynyt. Itse en välttämättä ole samaa mieltä; nyt se vain uskalletaan ottaa esille ilman häpeilyä ja alemmuudentunnetta. Lasten kesken on aina esiintynyt kiusaamista, tosin vuosikymmeniä sitten se oli ehkä enemmän fyysistä. Silloinhan fyysinen kurittaminen oli hyväksyttävää jopa koulussa, ja tämä oikeutus toimi tavallaan mallina myös lasten keskinäisessä kinastelussa. Nykyään lapset saattavat ohjata pahan olonsa purkautumaan enemmän psyykkisen väkivallan kautta. Kiusaaminen on joka tapauksessa väärin; oli se sitten fyysistä tai psyykkistä. Onkin tärkeää, että kiusaamiseen liittyvät toimintamallit saataisiin kitkettyä pois jo varhaislapsuudessa, sillä kiusaamisen jatkuessa alakouluun asti, muuttuvat kiusaamisen vaikutukset ratkaisevasti (Salmivalli 1998, 113). Tällöin kiusaaminen voi aiheuttaa myöhempiä ihmissuhdevaikeuksia. Hyvällä kiusaamisen ehkäisyllä välttäisiin koulukiusaamisilta ja sen aiheuttamilta traagisilta tapahtumilta, perheväkivallalta ja työpaikkakiusaamisilta. Tämän vuoksi valitsinkin aiheekseni selvittää kiusaamista ja siihen liittyviä tekijöitä. Kohderyhmäksi valitsin kotikuntani Pomarkun päivähoidon, josta itsellenikin on lapsuudesta kokemuksia.

Johtopäätöksiä esittäessäni korostan, että kiusaaminen ei ole kenenkään syy. Lapset ovat pienestä pitäen yksilöitä, ja heidän luonteensa ovat erilaisia. Kiusaaminen ei peiydy geneeissä, mutta perheen sisäisillä toimintamalleilla voidaan vaikuttaa kiusaamisen esiintymiseen. Tärkeintä kiusaamisilmiössä on, että se osataan tunnistaa ajoissa, ja että siihen myös puututaan. Tutkimukseni osoittaa, että Pomarkun päivähoidosakin kiusaamista esiintyy jonkin verran. Verrattaessa päiväkodissa hoidossa olevien lasten huoltajien näkemyksiä työntekijöiden näkemyksiin, ne vastaavat melko hyvin toisiaan. Perhepäivähoitajat vastaavasti tunnistavat kiusaamista päivittäisissä toiminnoissa enemmän ja useammin kuin lasten huoltajat. Tämä johtunee siitä, että perhepäivähoitajat ovat koko päivän saman lapsiryhmän kanssa ja pystyvät ehkä tunnistamaan kiusaamistilanteita paremmin. Sama suuntaus näkyy myös siinä, kuinka huoltajat kokevat saavansa tiedon mahdollisista kiusaamistilanteista. Perhepäivähoidossa tiedonsaanti tapahtuu heti päivän päätteeksi; sama hoitaja on aina aamuisin vastaanottamassa ja iltapäivisin luovuttamassa lasta.

Lisäksi molemmissa ryhmissä koettiin, että kiusaamisesta ei ole ainakaan riittävästi puhuttu vanhempainilloissa. Suuri määrä ”ei osaa sanoa” – vastauksia saattaa myös kertoa tiedonkulun ongelmista; asiasta ei ole kerrottu tai sitten ei ole ollut mitään kiusaamiseen liittyvää kerrottavaa. Tiedonkulkuun tulee siis panostaa enenevässä määrin ja ottaa kiusaaminen yhdeksi vanhempainiltojen kestoaiheeksi. Hyvä huomio oli myös se, että nykyään puhutaan helposti vain siitä ”ketä kiusataan”. Taustalle jää kysymys siitä ”kuka kiusaa”. Tuloksia tulkittaessa on huomioitava, että perhepäivähoidossa olevien lasten huoltajista kyselyyn vastasi vain kolmannes, ja lisäksi heistäkin kolmannes ei osannut sanoa, esiintyykö kiusaamista tai onko heidän lapsensa joutunut kiusaamisen kohteeksi. Tulokset eivät siis välttämättä ole täysin yleistettävissä Pomarkun perhepäivähoidon osalta.

Sekä päiväkodissa että perhepäivähoidossa kiusaaminen on pääosin psyykkistä, kuten nimittelyä, syrjimistä ja leikeistä pois jättämistä. Fyysisistä kiusaamismuodoista nousee esille töniminen. Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemän hankkeen Kiusaavatko pienetkin lapset? selvityksessä tulokset olivat samankaltaisia. Lapset, vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta kokivat kiusaamisen sanalliseksi valankäytöksi, kuten leikistä ulkopuolelle jättämiseksi sekä fyysiseksi hyökkäämiseksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 5–6.) Osa päiväkodissa esiintyvistä ilmenemismu-

doista koetaan sekä huoltajien että työntekijöiden näkemyksen mukaan päivittäisinä. Työntekijät kokivat, että kiusaamisen kohteeksi joutuu helpommin lapsi, jolla on esimerkiksi puhevika tai joka on luonteeltaan arka tai huomiota kaipaava. Tästä syystä kiusaamisen ehkäiseminen onkin päivähoiton työntekijöiden mielestä todella tärkeää. Erilaisia ehkäisyn keinoja ovat muun muassa turvallisen ilmapiirin sekä luottamuksen luominen, yksilön ominaisuuksien arvostaminen yhteisössä sekä lasten keskinäisiin suhteisiin vaikuttaminen (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 22). Päivähoiton työntekijöiden mielestä olisikin tärkeää pyrkiä kohottamaan lapsen itsetuntoa ja tarvittaessa ohjata huoltajia ottamaan yhteyttä eri alojen ammattiauttajiin, ellei neuvolasta hoitonojasta ole vielä tehty. Tärkeimpänä kiusaamisen ennaltaehkäisykeinona pidettiin keskustelua, johon liitettiin sovittelu ja anteeksi pyytäminen. Huoltajien rooli koettiin näissä keskusteluissa oleellisen tärkeäksi. Tapa- ja moraalikasvatuksen kautta erilaisten toimintamallien opettaminen koettiin ensisijaisena pidemmän tähtäimen vaikuttamiskeinona. Tuloksissa erityisen positiivista oli se, että huoltajat tuntevat luottavan Pomarkun päivähoitoon. He kokevat, että päivähoiton työntekijät ovat onnistuneet lapsen itsetunnon tukemisessa sekä tapa- ja moraalikasvatuksen opettamisessa. Myös kasvatuskumppanuus ja päivähoiton arvot nähdään keskeisenä osana päivähoiton arjen toteutumista.

Pohdittaessa tutkimuksen tuloksia on huomattava tiettyjä seikkoja, jotka ovat saattaneet vaikuttaa tuloksiin. Pomarkku on pieni kunta, jossa lähes kaikki tuntevat toisensa ainakin jostakin yhteydestä. Perhepäivähoidossa yhteisö on vielä pienempi kuin päiväkodissa, joten tämä on saattanut vaikuttaa vastausprosenttiin alentavasti. Huoltajat eivät ehkä ole halunneet vastata tai sitten eivät välttämättä ole uskaltaneet tuoda asioita ihan rehellisesti julki. Toisaalta taas pieni yhteisö synnyttää luottamusta ja avoimuutta, joten tulos voi olla tulkittavissa toisinkin päin. Vastausprosenttia voi alentaa myös se, että huoltajat eivät koe ongelmia olevan, joten kokevat kyselyn turhauttavaksi.

Työntekijöiden vastauksia tulkittaessa vastauksista huokui tutkimusympäristön positiivisuus. Jo keväisessä informaatiotilaisuudessa positiivinen asenne ja suhtautuminen tutkimukseeni oli helposti havaittavissa. Vastauksista ilmeni, että päivähoiton työntekijät haluavat rehellisesti tuoda koko kiusaamisilmiön esille ja puuttua tahdikkaasti yksittäisiin kiusaamistilanteisiin. Tutkijana koin, että työntekijät olivat hyvin

ammattillisia ja arvostivat hoidossaan olevien lasten perheitä sekä työtään kokonaisuudessaan. Heillä oli vankka tietämys päivähoidon arvoista ja kasvatuskumppanuudesta, jota halusivat peilata omaan työhönsä. Lisäksi heillä oli aito huoli lapsista! Avovastausten kautta sai tärkeitä neuvoja kokeneilta kasvattajilta. Perhepäivähoitajista vastasi 50 % kyselyn saaneista. Vastanneet toivat hienosti esille omia tuntemuksiaan ja huolenaiheitaan tulevaisuuden päivähoidosta. Oli hienoa tuntee, kuinka vastaajat halusivat aidosti käyttää kyselyäni keinona vaikuttaa.

Päivähoito ja kasvatus kokonaisuudessaan eivät ole helppoja asioita. Nykyään vastuu on enenevässä määrin siirtynyt ammattiauttajille, sillä lapsethan ovat päivähoidossa suurimman osan valveillaoloajastaan. Kotihoidon tuen uudistamisen myötä on odotettavissa, että yhä nuorempia lapsia tuodaan hoitoon kodin ulkopuolelle. Tämän vuoksi päivähoidon kasvatustehtävästä tulee jatkossa yhä vaativampi. Ehdotuksena tutkimuksen pohjalta haluaisin jatkossa Pomarkun päivähoidossa panostettavan entistä enemmän tiedonkulkuun ja päivähoidon työntekijöiden tukemiseen. Päiväkodin vanhempainiltoja tulisi olla vähintään kaksi kertaa vuodessa, ja niiden keskiöön pitäisi ehdottomasti ottaa lasten keskinäinen kiusaaminen. Lisäksi päivittäistä tiedonkulkua tulisi tehostaa. Perhepäivähoidossa tarvittaisiin myös vanhempainiltoja. Olisi tärkeää, että kunnan sivistystoimi mahdollistaisi / kustantaisi myös perhepäivähoitajille ja lasten huoltajille vastaavanlaisia iltoja alustuksineen, esimerkiksi ryhmätilaisuuksina. Vastauksista ilmenee myös tuen tarve ja toive saada enemmän ammatillista tukea ohjaajalta, varhaiskasvatusjohtajalta tai kiertävältä erityislastentarhanopettajalta. Erityisesti perhepäivähoitajat kokevat työnsä melko yksinäiseksi ja välillä työnohjaus olisi tarpeen. Tämä tulisi huomioida Pomarkun sivistystoimen henkilöstöhallinnossa ja työnohjausresursseja suunniteltaessa.

Tutkimustulokset voidaan yleistää Pomarkun päivähoitoon yleisesti ja päiväkotiin. Perhepäivähoidon osalta olisin tulosten yleistettävyyden osalta hieman varovainen. Tutkimuksen laajuuden vuoksi aineistoa kertyi niin paljon, että sen pohjalta voitaisiin tehdä muitakin analyyseja eri lähestymistavoilla. Tämän vuoksi tutkimustuloksia esittäessä en voinut hyödyntää kuin osan aineistosta. Jatkotutkimuksena voisi tehdä vastaavan vertailututkimuksen johonkin suurempaan kuntaan / kaupunkiin. Vastavaa tutkimusasetelmaa voisi käyttää myös tutkittaessa kiusaamista esimerkiksi Pomarkun ala- ja yläkouluissa. Tutkimustani voidaan hyödyntää alustusten pohjana

vanhempainilloissa ja henkilöstön koulutusten aiheina. Tuloksia voidaan käyttää myös kunnallisen päätöksenteon perusteluina ja tukena.

LÄHTEET

- An Education & Child Development Site For Parents. Parenting & Educational Resource www-sivut. 2013. Viitattu 01.10.13
<http://www.education.com/reference/article/kindergarten-bullying/?page=3>
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen: Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Harjunoski, R. & Harjunoski, S. 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä. Koulukiusaaminen – haaste kasvattajalle. Juva: Kirjapaja.
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.
- Kaskela, M. & Kronqvist, E. 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Fölkhälsan Förbund.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010b. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Fölkhälsan Förbund.
- Kiviniemi, K., Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Tampere: PS-kustannus.
- Krause, K. & Kiikkala, I. 1996, Hoitotieteellisen tutkimuksen peruskysymyksiä. Tampere: Kirjayhtymä Oy / Tammer-Paino Oy.
- Laine, K. & Neitola, M. 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Painosalama Oy.
- Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2013. Viitattu 01.10.2013.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_itse_tunnon_tukeminen/
- Mattila, K. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: PS-Kustannus, Bookwell Oy.

Mäki P., Wikström K., Hakulinen-Viitanen T. & Laatikainen T. (toim.) 2011. Terveystarkastukset lastenneuvolassa & kouluterveydenhuollossa - Menetelmäkäsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oppaita 14. Tampere. Viitattu 21.10.13.

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/c0383a69-f643-4d70-bc03-09c6f86cd89b>

Pomarkun kunnan www-sivut 2013. Viitattu 15.10.2013.

<http://www.pomarkku.fi/>

Pomarkun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 15.10.2013

<http://217.149.61.187/sivu.aspx?taso=3&id=22>

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: PS-kustannus.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely. Viitattu 21.10.2013.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

YK:n Yleissopimus lasten oikeuksista. Viitattu 25.09.2013.

http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

Saatekirje Pomarkun päivähoidon työntekijöille ja päivähoidossa olevien lasten huoltajille.

HYVÄT POMARKUN VARHAISKASVATUKSEN TYÖNTEKIJÄT SEKÄ PÄIVÄHOIDOSSA OLEVIEN LASTEN HUOLTAJAT!

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveydenalan kampuksella sosiaalialaa. Tarkoitukseni on valmistua joulukuussa 2013 sosionomiksi/lastentarhanopettajaksi. Opinnäytetyöni teen Pomarkun varhaiskasvatukseen (sisältäen päiväkodin, ryhmäperhepäivähoidon ja perhepäivähoidon). Olen saanut luvan opinnäytetyöni toteuttamiseen Pomarkun kunnan varhaiskasvatusjohtajalta.

Aiheenani on lasten keskinäinen kiusaaminen Pomarkun varhaiskasvatuksessa. Tarkoitukseni on selvittää kyselylomakkeilla lasten huoltajilta sekä päivähoidon työntekijöitä tapahtuuko Pomarkun päivähoidossa lasten keskinäistä kiusaamista, millaista kiusaaminen on, miten se ilmenee ja miten siihen puututaan.

Lasten keskinäisellä kiusaamisella tarkoitan systemaattista vallan ja voiman väärinkäyttöä, eli aggressiivista käyttäytymistä, joka on tahallista, pahan mielen aiheuttamista. Tällainen kiusaaminen jaotellaan usein suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suoraa kiusaamista on fyysinen väkivalta ja aggressiivisuus, esimerkiksi lyöminen, potkiminen, uhkailu ja toisen tavaroiden ottaminen. Epäsuoraan kiusaamiseen sisältyy esimerkiksi pahan puhuminen toisesta, valehtelu sekä leikeistä ulkopuolelle jättäminen. Riidat ja erimielisyydet eroavat kiusaamisesta siinä, että ne ovat usein hetkellisiä, eikä niiden kohteeksi joudu jatkuvasti yksi ja sama lapsi.

Pyydän Teitä vastaamaan tämän lomakkeen kysymyksiin mahdollisimman tarkasti. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että vastaatte kaikkiin kysymyksiin mahdollisimman totuudenmukaisesti ja harkiten. Lasten huoltajille suunnatussa kyselyssä korostan, että lomake on lapsikohtainen, ei perhekohtainen. Perheen jokaisesta päivähoidossa olevasta lapsesta täytetään oma lomake.

Vastattuanne, pyydän teitä palauttamaan kyselylomakkeen oheisessa kirjekuoressa! Muistathan sulkea kirjekuoren salassapitovelvollisuuden vuoksi! Palautathan suljetun kirjekuoren lapsesi päivähoitopaikkaan **31.05.2013** mennessä!

Vaivannäöstänne etukäteen kiittäen,

Petriina Peltö-Piri

petriina.pelto-piri@student.samk.fi

Kyselylomake Pomarkun päivähoidossa olevien lasten huoltajille

VASTAATHAN ALLAOLEVIIN KYSYMYKSIIN YMPYRÖIMÄLLÄ SOPIVIN VAIHTOEHTO
(useampikin vaihtoehto käy!) JA KOMMENTOITHAN NIITÄ MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN!

LAPSENI ON _____ VUOTTA VANHA

LAPSENI ON

1. Ryhmäperhepäivähoidossa
2. Perhepäivähoidossa hoitajan kotona
3. Esiopetuksessa
4. Esiopetuksessa ja päivähoidossa

KOETKO, ETTÄ LAPSESI PÄIVÄHOIDOSSA TAPAHTUU LASTEN KESKINÄISTÄ
KIUSAAMISTA?

1. Kyllä, erittäin paljon
2. Kyllä, paljon
3. Jonkin verran
4. Vähän
5. Ei lainkaan
6. En osaa sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

ONKO LAPSESI JOUTUNUT TOISEN LAPSEN KIUSAAMAKSI?

1. Kyllä	2. Ei	3. En osaa sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

ONKO LAPSESI KIUSANNUT TOISTA LASTA?

1. Kyllä	2. Ei	3. En osaa sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

LASTEN KESKINÄINEN KIUSAAMINEN ON OLLUT LAPSENI PÄIVÄHOITOPAIKASSA

1. Päivittäistä
2. Viikoittaista
3. Kuukausittaista
4. Vaihtelevaa
5. Lastani ei ole kiusattu / lapseni ei ole ollut kiusaajana

MITEN LASTEN KESKINÄINEN KIUUSAAMINEN MIELESTÄSI ILMENEE
LAPSESI PÄIVÄHOITOPAIKASSA?

1. Nimittelynä, pilkkaamisena, haukkumisena
2. Syrjimisenä, leikistä ulos jättämisenä
3. Ryhmästä eristämisenä
4. Uhkailuna, painostamisena
5. Tönimisenä
6. Potkimisena, kamppaamisena
7. Jollain muulla tavalla,

Miten?

KOETKO SAAVASI TARPEEKSI TIETOA LASTASI KOSKEVISTA KIUUSAAMISTAPAUKSISTA?

1. Kyllä

2. En

3. En osaa
sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida

SAAN KUULLA KIUUSAAMISESTA

1. Aina
2. Usein
3. Joskus
4. En ole kuullut
5. Kiusaamista ei ole tapahtunut

PÄIVÄHOIDON TYÖNTEKIJÄT OVAT KERTONEET MINULLE KIUUSAAMISTILANTEESTA

1. Soittamalla heti tapauksen jälkeen
2. Päivän päätteeksi lastani haettaessa
3. Vain kysyessäni
4. Eivät kerro vaikka kysyn
5. Muulla tavalla,

Miten?

OVATKO MIELESTÄSI PÄIVÄHOIDON TYÖNTEKIJÄT PUUTTUNEET
LASTEN KESKINÄISIIN KIUUSAAMISTAPAUKSIIN

1. Erinomaisesti
2. Kiitettävästi
3. Hyvin
4. Välttävästi
5. Niihin ei puututa

ONKO LASTEN KESKINÄISESTÄ KIUSAAMISESTA PUHUTTU VANHEMPAINILLOISSA?

1. Kyllä

2. Ei

3. En osaa
sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

KOETKO PÄIVÄHOIDON TYÖNTEKIJÖIDEN ONNISTUNEEN LUOMAAN
TURVALLISEN ILMAPIIRIN LAPSESI PÄIVÄHOITOON?

1. Kyllä

2. Ei

3. En osaa
sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

OLEN KOTONA KESKUSTELLUT LAPSENI KANSSA

1. Kiusaamisesta

2. Toisen kunnioittamisesta

3. Hyvistä käytöstavoista

4. Muista aiheeseen liittyvistä asioista

Mistä? _____

KOETKO PÄIVÄHOIDON TYÖNTEKIJÖIDEN OLEVAN APUNA LAPSEN
ITSETUNNON TUKEMISEEN?

1. Kyllä

2. Ei

3. En osaa
sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

KOETKO PÄIVÄHOIDON TYÖNTEKIJÖIDEN ONNISTUNEEN OSALTAAN
TAPA- JA MORAALIKASVATUKSEN OPETUKSESSA? (esim. toisen kunnioitus, käytöstavat)

1. Kyllä

2. Ei

3. En osaa
sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

KOETKO KASVATUSKUMPPANUUDEN (kodin ja päivähoidon välisen yhteistyön)
ONNISTUVAN?

1. Erinomaisesti
2. Kiitettävästi
3. Hyvin
4. Välttävästi
5. Ei onnistu
6. En osaa sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

POMARKUN VARHAISKASVATUKSEN ARVOT OVAT TURVALLISUUS, TASAPUOLISUUS JA
REHELLISYYS. KOETKO POMARKUN PÄIVÄHOIDON TOIMIVAN ARVOJEN MUKAISESTI?

1. Kyllä

2. Ei

3. En osaa
sanoa

Haluan kuitenkin kommentoida _____

MUITA KOMMENTTEJA AIHEESEEN LIITTYEN JA PALAUTETTA KYSELYSTÄ

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄNNE JA ILOISTA KESÄÄ!

Kyselylomake Pomarkun päivähoiton työntekijöille

HYVÄ POMARKUN VARHAISKASVATUKSEN TYÖNTEKIJÄ!

VASTAATHAN ALLA OLEVIIN KYSYMYKSIIN MAHDOLLISIMMAN TARKASTI!

VASTAAJAN SUKUPUOLI

Nainen / Mies

OLEN TÖISSÄ

1. Ryhmäperhepäivähoidossa
2. Perhepäivähoidossa
3. Esiopetuksessa
4. Esiopetuksessa ja päivähoitossa

LASTEN LUKUMÄÄRÄ

_____ Tyttöä

_____ Poikaa

ESIINTYYKÖ MIELESTÄSI RYHMÄSSÄSI LASTEN
KESKINÄISTÄ KIUUSAAMISTA?

1. Kyllä, erittäin paljon
2. Kyllä, paljon
3. Jonkin verran
4. Vähän
5. Ei lainkaan

KUVAILISITKO RYHMÄSSÄ TAPAHTUVAA MAHDOLLISTA LASTEN
KESKINÄISTÄ KIUUSAAMISTA?

ILMENEKÖ RYHMÄSSÄ SEURAAVANLAISTA
LASTEN KESKINÄISTÄ KIUSAAMISTA:

PÄIVITTÄIN VIIKOITTAIN KUUKAUSITTAIN HARVEMMIN EI KOSKAAN

Nimittely/pilkkaaminen/haukkuminen

Syrjiminen/leikistä ulos jättäminen

Uhkaileminen/painostaminen

Töniminen

Potkiminen/kamppaaminen

Joitain muita kiusaamismuotoja,

OLETKO HUOMANNUT KIUSATULLA OLEVAN
JOTAIN
NÄISTÄ OMINAISUUKSISTA:

1. Lapsi on arka
2. Lapsella on jokin kehityksellinen häiriö
3. Lapsi on epäsuosittu muiden lasten joukossa
4. Lapsi kaipaa enemmän huomiota kuin muut
- 5 Lapsi on ulkoisesti poikkeava

Miten: _____

6. Joitain muita tekijöitä

Mitä: _____

MITKÄ OVAT MIELESTÄSI MAHDOLLISIA SYITÄ
LASTEN KESKINÄISEEN KIUSAAMISEEN?

ONKO TYÖYHTEISÖSSÄNNE YHTEISET TAVAT
LASTEN KESKINÄISEEN KIUUSAAMISEN PUUTTUMISEEN?

1. Kyllä

2. Ei

MITKÄ OVAT MIELESTÄSI TÄRKEIMMÄT TAVAT TÄLLÄISEEN
KIUUSAAMISEEN PUUTUTTAESSA?

MITEN PUUTUT LASTEN KESKINÄISEEN KIUUSAAMISEEN?

KENEN KANSSA OLET PYRKINYT SELVITTÄMÄÄN
TÄLLAISIA KIUUSAAMISTAPAUKSIA?

ONKO PÄIVÄHOITORYHMÄSSÄNNE KESKUSTELTU
LASTEN KESKINÄISESTÄ KIUUSAAMISESTA?

1. Kyllä

2. Ei

Jos vastasit kyllä

MITÄ ASIASTA ON KESKUSTELTU?

Jos vastasit ei

MIKSI ASIASTA EI OLE KESKUSTELTU?

MITEN SINÄ ITSE JA PÄIVÄHOITO VOISITTE
EHKÄISTÄ TÄLLAISEN KIUUSAAMISEN SYNTYMISTÄ?

MITEN AMMATTIKASVATTAJANA VOISIT
OLLA LAPSEN ITSETUNNON TUKENA?

MILLAISIA SEURAUKSIA MIELESTÄSI LASTEN KESKINÄISESTÄ
KIUUSAAMISESTA PITÄISI OLLA?

MITEN RYHMÄSSÄNNE OPETETAAN LAPSILLE TAPA- JA MORAA-
LIKASVATUSTA?(esim. toisen kunnioitusta ja käytöstapoja)

MITEN KASVATUSKUMPPANUUS NÄKY
POMARKUN VARHAISKASVATUKSESSA?

POMARKUN VARHAISKASVATUKSEN ARVOT OVAT TURVALLI-
SUUS, TASAPUOLISUUS JA REHELLISYYS.
MITEN NE NÄKYVÄT PÄIVÄHOIDOSSA?

MUITA KOMMENTTEJA AIHEESEEN LIITTYEN
JA PALAUTETTA KYSELYSTÄ

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄNNE JA ILOISTA KESÄÄ!